

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

2013

Andrea Ivaničová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Formy a podmínky šíření křesťanství: Křížové

výpravy

Andrea Ivaničová

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Formy a podmínky šíření křesťanství: Křížové

výpravy

Andrea Ivaničová

Vedoucí práce:

Mgr. et Bc. Dagmar Demjančuková CSc.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Obsah

1	ÚVOD	1
2	KŘESŤANSTVÍ OD JEŽÍŠE KRISTA PO KONSTANTINA VELIKÉHO	2
2.1	POSTAVA JEŽÍŠE KRISTA	2
2.2	POČÁTKY KŘESŤANSTVÍ	3
2.2.1	<i>Apoštolové .....</i>	<i>4</i>
2.3	RŮST A VÝVOJ CÍRKVE	7
2.3.1	<i>Církev a její mučedníci .....</i>	<i>7</i>
2.3.2	<i>Ohrožení církve .....</i>	<i>8</i>
2.3.3	<i>Poslední pokus o vymícení křesťanství .....</i>	<i>9</i>
3	KONSTANTIN VELIKÝ A JEHO NÁSLEDOVNÍCI	10
3.1.1	<i>Odkaz Konstantina .....</i>	<i>11</i>
4	SVATÝ AUGUSTIN A CÍRKEV	12
4.1	ANTONÍN	14
4.2	MNIŠSKÁ SPOLEČENSTVÍ	14
5	OBDOBÍ PŘED VLÁDOU KARLA VELIKÉHO	15
5.1	ŘEHOŘ VELIKÝ A ŠÍŘENÍ KŘESŤANSTVÍ V ANGLII	16
6	KAREL VELIKÝ A KAROLINSKÝ STÁT	17
7	VELKÉ VÝCHODNÍ SCHIZMA	19
7.1	JEDNÁNÍ V KONSTANTINOPOLI ROKU 1054	19
8	PŘEDVEČER KŘÍŽOVÝCH VÝPRAV	20
8.1	PROSLOV PAPEŽE URBANA II. NA KONCILU V CLERMONTU	21
9	PRVNÍ KŘÍŽOVÁ VÝPRAVA	23
9.1	VELITELÉ PRVNÍ KŘÍŽÁCKÉ VÝPRAVY	24
9.2	PRŮBĚH VÝPRAVY	26
9.2.1	<i>Osvobození Jeruzaléma .....</i>	<i>27</i>
9.3	SHRnutí PRVNÍ KŘÍŽOVÉ VÝPRAVY	28
10	DRUHÁ KŘÍŽOVÁ VÝPRAVA	29
10.1	VÝZVA PAPEŽE K ÚČASTI NA DRUHÉ VÝPRAVĚ	29
10.2	PRŮBĚH DRUHÉ KŘÍŽOVÉ VÝPRAVY	30

10.2.1	Útok na Damašek	31
10.3	ČESKÉ ZEMĚ A JEJICH ÚČAST NA DRUHÉ KŘÍŽÁCKÉ VÝPRAVĚ	32
10.4	SHRnutí DRUHÉ KŘÍŽOVÉ VÝPRAVY	32
11	TŘETÍ KŘÍŽOVÁ VÝPRAVA	33
11.1	PRŮBĚH TŘETÍ KŘÍŽOVÉ VÝPRAVY	33
11.1.1	<i>Richard Lví srdce</i>	34
12	ČTVRTÁ KŘÍŽOVÁ VÝPRAVA	35
13	KŘÍŽOVÉ VÝPRAVY TŘINÁCTÉHO STOLETÍ	36
13.1	FRIDRICH II.	37
13.2	POSLEDNÍ VÝPRAVA	38
14	ZÁVĚR	39
15	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	42
16	RESUMÉ	44

1 Úvod

Křesťanství je dnes nejrozšířenějším náboženstvím světa a ještě stále každým rokem roste počet jeho přívrženců. Než se však stalo světovým náboženstvím, trvalo to dlouhou dobu. Jednou z etap, která se pojí s šířením křesťanstvím, jsou křížové výpravy.

Poutí do Svaté země se událo několik a u všech se často polemizuje o tom, zda měli co dočinění s šířením a ochranou křesťanské víry, nebo se jednalo pouze o cesty na Východ za účelem získání území. Prvním papežem, který začal s ideou křížových výprav, byl Urban II. a posledním velmi zbožným mužem, který je spojován se svatými poutěmi, je Ludvík IX. Teprve až po jeho výpravě se začalo uvažovat nad tím, zda vůbec měli křižáci Boží požehnání k tažení do Svaté země.

První část práce popisuje formou interpretace a kompilace některé momenty a osobnosti z historie křesťanství do roku 1095, kdy došlo ke koncilu v Clermontu, kde měl Urban II. motivační projev k účasti na první křížové výpravě. Téma dějin křesťanství je zpracováno velkým množstvím autorů, proto jsou v práci použité různé zdroje. Křížové výpravy jsou v literatuře hojně zastoupeny, ale většinou se jedná o historiografická díla, která popisují průběhy výprav. V žádné z knih však nechybí myšlenky autorů, které by se týkaly motivace k uspořádání kruciáty. V druhé části je tedy rozebíráno a komparativní metodou posuzováno, co o jednotlivých křížových výpravách píše autoři knih týkajících se právě křížových výprav a zda se přiklání k názoru, že šlo opravdu o nábožensky motivované poutě, nebo zdali šlo pouze o touhu získání a ovládnutí dalších území. Cílem práce je ukázat, že zde je určitá pravděpodobnost, že kruciáty měly vliv na šíření a obranu křesťanství a že někteří účastníci měli skutečně náboženskou motivaci se k výpravám přihlásit.

2 Křesťanství od Ježíše Krista po Konstantina Velikého

Křesťanské náboženství to ve svých počátcích nemělo zcela snadné. Od vystoupení Ježíše Krista zde byly snahy o rozšíření této víry a většina z nich byla velmi úspěšná. Ať už šlo o apoštola Pavla, nebo jiné misionáře, křesťanství nacházelo ve velkém množství lidí nové přívržence. Bohužel zpočátku nebylo doprovázeno pouze úspěchy. Nebylo totiž snadné vybudovat si dobré postavení ve společnosti, která uctívá pohanská božstva. Proto bývali křesťané často pronásledováni. To nejznámější a nejkrvavější pronásledování proběhlo za Diokleciána, který, mimo jiné, nechal pálit svaté knihy a zakazoval křesťanské bohoslužby. Tím vším prošla víra v Ježíše Krista až do doby vlády Konstantina Velikého, který začal křesťanství v mnohém podporovat.

2.1 Postava Ježíše Krista

Postava Ježíše Krista byla zpočátku považována za smyšlenou a stvoření této osobnosti měli mít na svědomí utlačování lidí. Evangelia zachycují obraz Krista tak, jak se vytvořil u jeho stoupenců na základě apoštolského zvěstování. Evangelisté podávají hlavně obraz Ježíšovy osobnosti, jeho učení a smrti, a jejich spisy jsou tudíž jediným zdrojem, ze kterého lze získat tyto informace. Zprávy mimokřesťanského původu pak ukazují, že křesťanství vzešlo právě z osobnosti Ježíše Krista. Například spisy Tacita, Plinia mladšího a Suetonia jsou průkazné, tudíž lze tvrdit, že tomu opravdu bylo tak, že křesťanství vyšlo od Krista. Také část knihy Josepha Flavia, která pochází z roku 93/94, ukazuje, že věděl o existenci Ježíše Krista. Jiné části knihy jsou však pochybné, tudíž nelze považovat tento pramen za zcela relevantní. (Franzen, 2006, s. 17).

Ježíš se zjevil jako charismatická postava, která okolo sebe shromáždila dvanáctičlennou skupinu lidí. Společně s nimi se pak vydal do Jeruzaléma, kde ho potkala smrt z rozsudku jak židovských, tak římských úřadů. (Hazlett, 2009, s. 37). Problémem zůstává, jestli Kristus hlásal pouze obecné učení křesťanství, nebo opravdu založil náboženství s pevnou strukturou. První z názorů hájí Rudolf Sohm, který tvrdí, že Kristus nechtěl založit církev, ale pouze hlásal duchovní křesťanství, které nemělo vnější řád ani pevnou organizaci a neznalo ani církev jako organizaci. Až v době

apoštolů se církev změnila, protože špatně pochopila Kristovu vůli a život křesťanů, doposud plný Ducha, byl najednou spoután předpisy. (Franzen, 2006, s. 18).

V evangeliích se uvádí, že souhrnem Ježíšova hlásání byla zvěst o blížícím se novém úsvitu, příchodu Boží království, jež by se mělo uskutečnit ve dvou stupních s tím, že ten první zahájil Ježíš svým kázáním. Druhé stádium by pak mělo být dovršeno na sklonku věků. I když zatím tedy není jasné, zda Kristus usiloval o založení církve s pevnou strukturou, existují biblické zprávy a obrazy, které dokazují, že Kristus měl konkrétní představu o církvi i přesto, že nikdy nedal příkaz k jejímu založení. Církev prý Kristus přirovnával k domu, který by měl mít pevné základy, nebo stádu, které by mělo mít autoritu pastýře. Kristus si pak vyvolil dvanáct učedníků a ustanovil Petra prvním pastýřem stáda. Tím Ježíš zřídil první úřady, jejichž úkolem je mluvit a jednat jménem autority, která je jmenovala. Sám Kristus ve zmíněném úřadu hraje roli, a tak je církev daná tímto charakterem úřadu a vychází z něj. Ježíšovo učení mělo být dějinné a viditelné společenství, k čemuž samozřejmě směřoval, a proto nejen učil, ale také žil ve společenství se svými učedníky. Kristus je v tomto společenství považován za hlavu a ostatní věřící jsou údy. Oba dohromady pak tvoří tělo. Společenství by tak mělo sdílet Kristův život včetně jeho oběti na kříži a účastnit se s ním i na zmrtvýchvstání. (Franzen, 2006, s. 18-19).

2.2 Počátky křesťanství

Skutky apoštolů svědčí o tom, že evangelium pronikalo až za brány Jeruzaléma a o tom, že zapálení pro šíření křesťanské víry bylo opravdu značné. Známou skutečností je, že ve Starém zákonu se píše o příchodu mesiáše, tudíž všichni Židé věřili, že se tak jednou skutečně stane. Když se pak objevil Ježíš Kristus, našli se mezi Židy tací, kteří uvěřili, že právě Kristus je onen mesiáš. Z těchto lidí se poté zrodili první křesťané.

Pro první křesťany bylo rámcem víry v podstatě velmi obecné židovství. Stejně jako Židé věřili v nejvyšší dobrotu a moc Stvořitele, která se projevuje přirozeným řádem. Mimo jiné věřili i v to, že se lidská přirozenost změnila a již neodpovídá tomu, jak byla zamýšlena Stvořitelem atd. Aby noví přívrženci víry prokázali svou oddanost Kristu, museli podstoupit dva obřady. Křest a eucharistii. (Harries, Mayr-Harting, 2010, s. 14). Důležité je vědět, že původní Kristovi následovníci neměli k dispozici text

Nového zákona, takže Písmem svatým pro ně byl Starý zákon, který jim byl ale vykládán na základě zjevení Ježíše Krista.

Problémů v soužití pohanů, Židů a křesťanů na území Římské říše bylo mnoho. Zatímco Židé byli Římanům poměrně pohodlní, křesťané je rozčilovali svojí averzí vůči trestu smrti, kterou projevovali velmi často a zpočátku při každé příležitosti. Kvůli tomu nemohli křesťané kandidovat například na funkci úředníků. Jsou však důkazy o tom, že již ve druhém století byli na pozicích úředníků, a ve třetím století dokonce křesťané vládli některým provinciím. Značným konfliktem, který následně nastal mezi pohanskými Římany a křesťany, bylo kritické odmítání starých božstev. (Harries, Mayr-Harting, 2010, s. 15). Vzhledem k odlišnostem mezi těmito dvěma skupinami začalo docházet k zjevnému odmítání křesťanství.

2.2.1 Apoštolové

Prvními, kdo se starali o šíření křesťanské víry, byli skupiny apoštolů tvořené charismatickými poutníky. K rozšiřování této víry však docházelo i díky obyčejným lidem, kteří ji šířili skrze každodenní kontakty. (Hazlett, 2009, s. 67). Jako nejvýznamnější apoštolskou osobnost je nutné vzpomenout apoštola Pavla, jehož misijní činnost mezi pohany přesvědčila mnohé, aby vstoupili do církve.

Apoštol Pavel se původně jmenoval Saul, patřil mezi židovské farizeje, což se projevovalo nepřátelským chováním proti křesťanům. Vzhledem k jeho znalosti řečtiny i hebrejštiny se mohl dorozumět dobře s helénisty i hebrejci. Jak je psáno výše, původně se Pavel choval velmi nenávisťně vůči křesťanům. Skutečnost, že helénisté prosazovali velmi radikální výklad evangelia, způsobila, že se Pavel uchýlil k jejich pronásledování. O svém obrácení Pavel ve svých listech hovoří velmi stručně. Zmiňuje se o tom, že se nechal o vše připravit, protože se ho zmocnil Ježíš Kristus. (Bornkamm, 1998, s. 31-34). Aby obhájil opravdovost svého obrácení, vyslovoval ve svých spisech: „*Ale cokoliv mi bylo ziskem, to jsem pro Krista odepsal jako ztrátu. A vůbec všechno pokládám za ztrátu, neboť to, že jsem poznal Ježíše, svého Pána, je mi nade všecko. Pro něho jsem všecko ostatní odepsal a pokládám to za nic, abych získal Krista a nalezen byl v něm nikoli s vlastní spravedlností, která je ze zákona, ale s tou, která je z víry v Krista – spravedlností z Boha, založenou na víře.*“ (Fp 3, 7-9).

Pavel byl vybrán pro speciální úkol – šíření evangelia, zprávy o Ježíšově mesiášství. Pečlivá interpretace prorocství Starého zákona o příchodu mesiáše ukázala, že Ježíšovo poselství je určeno jak pro Židy, tak pro pohany. A tak bylo rozhodnuto

o misií apoštola Pavla. Židé považovali příchod Ježíše a jeho smrt za naplnění Izajášového proroctví, které mluvilo o novém Jeruzalémě. Pavel tak dostal požeňání od Petra, Jana a Jakuba k šíření evangelia mezi pohany. Toto evangelium bylo určeno celému světu. Židé dobře znali proroctví Starého zákona a jen jim stačilo ukázat, jak došlo k jeho naplnění skrze Ježíše Krista, ale pohanům se muselo vše vysvětlovat zcela od začátku. (Klíčová, 2009, s. 27-28).

Apoštol Pavel je dnes právem nazýván apoštolem národů, jelikož není znám jiný misionář, který by chtěl evangelium šířit až za hranice obývaného světa. Od chvíle povolání k misionářské činnosti šířil evangelium mezi pohany. (Bornkamm, 1998, s. 61-62). Pavel je misionářem, jehož činnost lze rekonstruovat díky jeho dopisům. Nejvíce přístupní byli pro křesťanské poselství bohobojní pohané, kteří byli vnitřně přimknuti k židovství, neboť v něm nacházeli oporu. Právě oni byli výchozím bodem pro následující poměrně rychlé rozšíření raného křesťanství. Rozšířilo se jako městské náboženství, které se ale nezaměřovalo pouze na nižší vrstvy obyvatelstva. Kromě apoštolů šířili evangelium také obyčejní lidé, kteří na křesťanskou víru právě přestoupili, což přinášelo velkou mobilitu dalších širitelů. (Hazlett, 2009, s. 66-67). Na spontánní misií bylo křesťanství závislé až do šestého století, ale od této doby se stala mimo jiné i politickým nástrojem panovníků (Hazlett, 2009, s. 72).

Otázkou se stalo, jaké židovské zvyklosti budou muset noví křesťané přijmout. Nakonec bylo rozhodnuto, že se pohané nebudou muset podříditi žádnému z mnoha židovských nařízení. I přesto však měli být považováni za plnoprávné členy církve. Židy i křesťany spojoval jeden prvek, židovská Bible, která byla známá křesťanům jako Starý zákon. Kvůli tomu, že nově pokřesťanštění pohané nemuseli přijmout žádné židovské zvyky, navenek stále působili jako Řekové. Rozdíly, které se tak stále zvětšovaly, začaly být viditelné i navenek, což nakonec vedlo k tomu, že křesťanství pozbylo i právní ochrany, kterou disponovalo díky tomu, že bylo považováno za odnož židovství. (Klíčová, 2009, 27-30).

Za začátek nové éry židovského náboženství je považováno zničení Jeruzalémského chrámu postaveného Šalamounem. Chrám byl zničen v roce 70 římskými vojsky. Židovství touto událostí utrpělo velkou ztrátu, křesťanství naopak na svých územích prospívalo. Spolu s růstem římské autority začala být jakákoliv spolupráce s židovskými obyvateli považována za zradu a krutě trestána. Nakonec došlo k odcizení židovských a pohanských křesťanů, čehož důsledkem byl i zákaz vstupu

pohanským křesťanům na židovská shromáždění. Změnilo se tak i sebepochopení křesťanské církve; židovští křesťané už měli v církvi jen okrajové místo, zatímco zpočátku byli v jejím středu. (Klíčová, 2009, s. 30-31).

V souvislosti s oddělováním židovství od křesťanství je třeba zmínit dvě vlny pronásledování. První proběhla v letech 32-33 a vedla k ukamenování Štěpána a dalšímu pronásledování, které bylo vedeno Šavelem. Ten se později stal obráceným křesťanem stejně jako apoštol Pavel. Druhé pronásledování pak vedl Herodes Agrippa I. a probíhalo v letech 37-44. Toto pronásledování vedlo k mučednické smrti apoštola Jakuba staršího a uvěznění Petra, který byl však z vězení zázračně zachráněn. Zmíněné pronásledování bylo namířeno zejména proti židům, kteří byli obráceni na křesťanskou víru, a mělo hlavní účinek v tom, že se díky němu křesťanství šířilo do celého světa. Poslední událostí, která definitivně oddělila křesťany od židů, bylo židovské povstání proti Římanům v Palestině, jež zde způsobilo další krvavé pronásledování křesťanů židy. Tyto události vedli k otevřenému nepřátelství mezi židy a křesťany, na které nejdříve dopláceli pronásledování křesťané, ale ve středověku tím trpěli více židé. (Franzen, 2006, s. 25-26).

Po smrti apoštolů nastaly v církvi konflikty. Hlavní rozpory se odehrávaly mezi přirozenými a oficiálními autoritami. Dostávali se do sporů vůdci s duchovními dary (proroctví, vyučování) a oficiálně dosazení církevní vůdci. Problém však spočíval v tom, že nebylo jasné, jak tyto konflikty řešit. Zmíněné spory byly zachyceny v Klementově dopisu Korintským, který v něm vyzývá věřící k mírumilovnosti a poslušnosti. Klement se ve svém dopise snažil o vyřešení zmatků a tahanic uvnitř korintského sboru. To také svědčí o situaci mladé církve, která se snaží definovat sebe samu a ustanovit pravidla, podle kterých by měla fungovat. Lze říci, že proroci a učitelé byli pro církev přínosem, nicméně bylo nutno jejich autoritu usměrnit, aby jí nevyužívali na úkor zvolených duchovních. (Klíčová, 2009, s. 32).

Didaché aneb Učení dvanácti apoštolů je nejranějším svědkem společného života křesťanů prvního století. Tento spis nebyl dílem samotných apoštolů, ale byl jim připisován pro větší autoritu jeho obsahu. Přináší důležité informace o liturgickém životě křesťanů židovského původu v Sýrii na přelomu prvního století. (Klíčová, 2009, s. 40).

2.3 Růst a vývoj církve

Přestože byli křesťané občas pronásledováni, nezabránilo to růstu počtu členů církve. Problém byl v této době v tom, že císaři se domnívali, že křesťané žijící v jejich státech uctívají více Boha než je. Proto když nastala možnost, že by se za svého císaře nepostavili, čekal je trest. Císař Domicián si chtěl prověřit loajalitu obyvatel, a tak vydal nařízení, kdy všichni obyvatelé Říma prokázali svojí oddanost císaři. To spočívalo v tom, že se museli zúčastnit náboženského kultu jeho osoby, a to pod dohledem úředníka. V tu chvíli bylo velmi snadné rozeznat křesťany, neboť ti se odmítali poklonit Domiciánově soše, protože to považovali za rouhání. Několik křesťanů tudíž bylo zatčeno a následně popraveno. (Klíčová, 2009, s. 46).

Po smrti Domiciána nastoupil na trůn Traján (r.98), který se chtěl poučit z chyb svého předchůdce, a tak zaujal ke křesťanům příznivější postoj. Rozhodl se upustit od pronásledování křesťanů, které bylo hlavně velmi nákladné. Po mnoha letech honů na křesťany tak došlo k ukončení tohoto pronásledování. Obyvatelé se stali tolerantnější a vypadalo to, že přestali usilovat o zničení křesťanské církve. (Klíčová, 2009, s. 46).

Problém mezi Římany a křesťany byl zapříčiněn tím, že Římané byli tradicionalisté, a tak odmítali novátorství, které křesťanství přinášelo. U Římanů bylo zakázáno měnit náboženské obřady, všechny veřejné i soukromé obřady měly jasná pravidla, tudíž zarputilost křesťanů a jejich odmítání římských božstev bylo nejen značným náboženským problémem, ale také politickým zločinem. Byly zde ale i další věci, které Římanům na křesťanech vadily. Ať už to bylo podezřívání z kanibalismu, které vyplývalo ze špatného vysvětlení eucharistie, nebo podezřívání z incestu, což vzniklo z toho, že křesťanských obřadů se zúčastňovali muži a ženy dohromady se všemi ostatními vrstvami obyvatelstva, zatímco u Římanů toto zvykem nebylo. Až s příchodem apologetů došlo k přesvědčování pohanů, že křesťanství nepodvrací stát. První pokusy o veřejné oprávnění křesťanské víry se udály ve druhém století. (Klíčová, 2009, s. 47-55).

2.3.1 Církev a její mučedníci

Mučednické smrti se staly fenoménem z představy, že krev je největší obětí, kterou může člověk přinést Bohu, ten ho pak zahrne přízní a milostivými dary. Křesťanští mučedníci měli velký vliv i později v raném novověku. (Kitzler, 2009, s. 13).

Přestože zanícení některých mučedníků bylo občas pokládáno za fanatismus, jejich činy se považovali za následování osudu Ježíše Krista, proto se křesťanská společnost okolo mučedníků semkla. Mučedníci měli výsadní postavení mezi křesťanskými zemřelými a bývaly jim udělovány pocty. Smrt pro Krista znamenala pro mučedníky automatickou cestu do nebe, i když do té doby nebyli pokřtěni. (Klíčová, 2009, s. 74-75). Odhodlanost křesťanů k mučednické smrti byla typickým rysem raných křesťanů. Prameny dokonce uvádějí, že křesťané se nebránili vyslyšení a že z odsouzení k smrti mají dokonce radost. (Kitzler, 2009, s. 32).

Nejstarším mučedníkem je sv. Polykarpos, který pochází z druhé poloviny druhého století. Polykarpos byl uvězněn během pohanských slavností pravděpodobně v roce 165. Tehdy mu bylo osmdesát. Odmítl zapřít Krista, a tak byl pronásledován, uvězněn a umučen. Polykarpovo odhodlání nezapřít Krista se stalo vzorem pro následující generace křesťanů a mělo sloužit k posílení jejich víry. Popisy mučednických smrtí proto hrály důležitou roli při šíření křesťanské víry. Měly být ukázkou křesťanského pojetí boje mezi dobrem a zlem a demonstrováním Boží moci. (Klíčová, 2009, s. 76).

2.3.2 Ohrožení církve

Prvním desetiletí třetího století přestalo křesťanství prosperovat, a tak došlo i k úpadku optimismu. Říše začala být nestabilní a vojensky porážena. Vzhledem k těmto vojenským hrozbám se stala armáda nejdůležitější složkou společnosti, což mělo za následek i změnu postavení církve. Dříve legitimizoval nového císaře senát, ale od této chvíle o tom rozhodovaly legie. Najednou byly vojenské schopnosti přednější než aristokratický původ. (Klíčová, 2009, s. 81-82).

Obyvatelům říše se žilo opravdu velmi špatně, říši dokonce postihl mor, při kterém zemřela podle odhadů třetina obyvatelstva. Jelikož bylo v zájmu všech znovu politicky sjednotit říši, jednalo se i o pokus jí sjednotit nábožensky. Křesťanství se tak dostalo do popředí, protože bylo automaticky sjednocující svou vírou v jediného Boha. Na rozdíl od pohanství, které uctívalo bohů hned několik, nemohl tudíž mezi nimi existovat stejný druh soudržnosti jako mezi křesťany. Tohle si však pohanští intelektuálové dobře uvědomovali, a tak byl ve třetím století zaveden univerzální pohanský kult Neporazitelného slunce. Jednotlivé pohanské kultury sice byly stále platné, ale byly sjednoceny tímto kultem Neporazitelného slunce. (Klíčová, 2009, s. 82-84). Ve třetím století bylo křesťanství ještě stále menšinové náboženství, nicméně bylo čím dál

výraznější kvůli svojí jednotnosti. Díky apologetům bylo křesťanské učení již v obecném povědomí. Někteří lidé křesťany opovrhovali a někteří s nimi naopak tajně či otevřeně sympatizovali. (Klíčová, 2009, s. 84-85).

Když odezněla vlna pronásledování, začala se církev potýkat s problémem, zda přijmout odpadlé křesťany zpět mezi sebe. Křesťanů, kteří Krista zapřeli, bylo mnoho, a proto bylo třeba vymyslet jednotné a spravedlivé řešení. Někteří členové vedení církve byli rozhodně proti tomu, aby byli odpadlí křesťané přijati zpět do církve. Jiní zase tvrdili, že kdyby je zpět nepřijali, vedlo by to pouze k rozkolům. Zatímco se však vedení dohadovalo, jak a jestli odpadlíky potrestat, začali si jednotliví věřící sami hledat cestu ke smíření. Jelikož spory o jednotném přijetí odpadlíků trvali dlouho, tak někteří vedoucí církve začali křesťany přijímat zpět podle svých rozhodnutí. Nakonec se uskutečnil koncil v severní Africe, kde bylo rozhodnuto, že je možné přijmout odpadlé křesťany, nicméně musí předtím učinit pokání a podrobit se dlouhému a náročnému procesu. (Klíčová, 2009, s. 87-89).

2.3.3 Poslední pokus o vymícení křesťanství

Dioklecián byl od své korunovace roku 285 rozhodnut zachránit římskou říši, tudíž muselo dojít i k posouzení politiky státu vůči křesťanství. První návrhem bylo, že nad skupinami, které nevyznávají státní náboženství, bude stanoven dohled, který bude zodpovědný za jejich chování. Dioklecián se však nechal zatahnout do útoků na křesťany. (Hazlett, 2009, s. 230). V roce 303 zahájil poslední a zřejmě i nejkrvavější pronásledování křesťanů, ke kterému ho přesvědčil jeho caesar Galerius. Toto bylo rozhodujícím střetnutím mezi křesťanstvím a římským impériem a skončilo vítězně za Konstantina Velikého. 23. února roku 303 byl tak vydán edikt, který nakazoval zbořit všechny kostely, spálit posvátné knihy, věznit biskupy a zakazoval bohoslužby. Když se rok poté Dioklecián vzdal vlády, Galerius nařídil, že se všichni křesťané musí obětovat pohanským bohům, a pokud tak neučiní, budou mučeni a nakonec popraveni. (Tomkins, 2009, s. 57). Lze soudit, že jednoznačným cílem bylo naprosté vymícení křesťanství. Galerius sice musel nakonec svůj boj označit za marný a v dubnu roku 311 vydal edikt, který oficiálně dával křesťanství právo na existenci. Po Konstantinově politickém vítězství přišlo vítězství také pro křesťany. (Franzen, 2006, s. 54).

3 Konstantin Veliký a jeho následovníci

Konstantin přišel na císařský trůn po Galeriovi, který sice vydal toleranční patent, ale až Konstantin se proslavil jako ten, kdo nabídl křesťanství finanční podporu a státní ochranu. Pro své činy byl brzy po své smrti prohlášen za Konstantina Velikého. Dodnes však není jasné, jak moc opravdu církvi pomohl.

Konstantin podporoval křesťany i v dobách, kdy byli pronásledováni. Jelikož si chtěl na svou stranu získat podporu obyvatel, kteří většinou s křesťany sympatizovali, vydal Konstantin zákony proti pronásledování křesťanů a zajistil jim restituci zabaveného majetku. Nicméně jeho tolerance vůči křesťanům měla jen málo společného s jeho vlastním přesvědčením, jelikož na svých mincích byl stále vyobrazovaný ve společnosti boha Marta a později ve společnosti zmiňovaného Neporazitelného slunce. (Klíčová, 2009, s. 106-108).

Konstantin se přiklonil ke křesťanskému Bohu po vítězné bitvě u Mulvijského mostu v roce 312. Tehdy se mu při odpočinku před bitvou zjevil kříž, na kterém byl ukřižován Ježíš se slovy: „v tomto znamení zvítězíš“. Jak bylo napsáno, tak se taky na druhý den stalo. Nejdříve po návratu zamířil do římského senátu, kde byl prohlášen za svrchovaného panovníka. Když se pak Konstantin vrátil do hlavního města římské říše, nepoklonil se před pohanským bohem. Lze říci, že se Konstantin obětoval křesťanskému Bohu tak trochu pohanským způsobem, tzn.: slíbil mu svou oddanost výměnou za to požehnání, které mu dal v bitvě. Dnes se historikové zcela neshodují na tom, zda bylo Konstantinovo křesťanské přesvědčení opravdové, nebo zda jeho podpora křesťanství nebyla pouze pragmatická. Je však jasné, že Konstantinovi vyhovoval křesťanský monoteismus, který měl podle něj zajistit jednotu říše. Křesťanství se v té době rozšířilo do všech koutů říše a mělo být schopno sjednotit kulturní rozdíly jejích jednotlivých částí. (Klíčová, 2009, s. 108-111).

Roku 313 vydal Konstantin milánský toleranční program, známý jako Milánský edikt. Dle tohoto programu pak došlo k uznání rovnoprávnosti křesťanství s jinými náboženstvími. Od roku 312 Konstantin křesťanství viditelně protěžoval. Kromě toho, že osvobodil kleriky od veřejných osobních povinností, zrušil trest smrti ukřižováním. Biskupům svěřil soudní pravomoc ve státě a pomohl jim začlenit se do úřadů. Jelikož Konstantinovi záleželo na jednotě říše, muselo mu zároveň záležet i na jednotě křesťanství, které mělo být základem jednotné říše. Aby byly z křesťanství odstraněny rozpory, svolal roku 325 koncil v Nikáji, který měl za úkol tyto spory odstranit.

Neshody se týkaly ariánství, které tvrdilo, že hlavní postavou je Bůh Otec a Bůh Syn je mu podřízen. Právě v Nikáji bylo poté stanoveno, že Bůh Otec i Syn jsou stejné podstaty. (Klíčová, 2009, s. 117-118).

Konstantin se zasloužil o vymazání bezbožnosti předchozích vládců. Podle Eusebia (Eusebius, 1988, s. 189) si byl Konstantin plně vědom všeho dobrého, co mu Bůh prokázal a viditelně dával najevo svou lásku a vděčnost vůči Bohu. Roku 337 Konstantin umírá a na východě je ctěn jako světec „rovný apoštolům“ nebo rovnou jako „třináctý apoštol“ (Franzen, 2006, s. 56). I když byl Konstantin v dílech některých autorů prezentován jako odpůrce pohanských kultů, ve skutečnosti neměl zájem na jejich úplném zničení. Konstantin spíše usiloval o vytvoření neutrálního veřejného prostoru. Díky jeho přístupu existovalo křesťanství a pohanské kultury v míru. (Klíčová, 2009, s. 113-115).

3.1.1 Odkaz Konstantina

Konstantin měl tři syny: Konstantina II., Constantia a Constance. Přáním jejich otce bylo, aby vládli společně, ale to se nevyplnilo, jelikož v sobě měli vzor svého otce, chtěl každý z nich vládnout sám. Později tak došlo k tomu, že Konstantin byl odsunut a jeho dva bratři si rozdělili vládu mezi sebou. Nakonec však Constantius zbavil moci i svého druhého bratra a říši sjednotil pod svou vládou. (Klíčová, 2009, s. 119).

Constantius si jen stěží udržel trůn po povstání pohanských obyvatel, a tak přijal několik zákonů, které byly přímo namířené proti nim. Šel tak naprosto proti otcově tradici. Edikty, které vydal v letech 353 a 354 nařídily uzavření všech chrámů a zákaz přinášení zvířecích obětí. Nedodržení těchto ediktů bylo zaštitěno smrtí. Nicméně stejně jako minulá opatření proti křesťanům, ani toto opatření proti pohanům nepřineslo téměř žádné výsledky. Naopak, pohanské kultury existovaly dále a v některých oblastech dokonce sílily. Situace se však naprosto změnila oproti té, která zde byla za císaře Diokleciána. Teď bylo výhodné být křesťanem, pokud jste chtěli dosáhnout povýšení v římské správě. Došlo k zavalení křesťanských obcí novými křesťany, kteří čekali na pokřtění. I když je pravdou, že někteří z nich neměli zájem o křest a podíleli se na životě křesťanských obcí jen z části. (Klíčová, 2009, s. 119-120).

Nakonec Constantius prosadil pod nátlakem, že bude otevřeně podporovat ariánské křídlo církve. Během jeho vlády se uskutečnila ariánská misie, která sice způsobila, že se křesťanství velmi rozšířilo, nicméně to bylo křesťanství ariánské, což

přineslo problémy v raném středověku. Ariánské vyznání bylo v západní Evropě vymýceno až v sedmém století, a to vojenskou porážkou. (Klíčová, 2009, s. 120-123).

Julián zaujal vůči křesťanství naprosto odlišný postoj než jeho otec Constans. Pokusil se vrátit říši pod pohanskou nadvládu, a tím absolutně vyděsil křesťanskou církev. Jeho plán sice zcela nevyšel, ale velmi podlomil jistotu, že tolerance a prosazování křesťanů, typické od vlády Konstantina Velikého, je a bude stálým jevem. Cílem Juliánova snažení mělo být zastavení oddělování pohanské kultury od pohanského náboženství. Byl však poučen z minulosti, kdy pronásledování křesťanů nemělo takové výsledky, jaké se očekávaly. Rozhodl se proto, že naruší jejich společenství bez toho, aby je pronásledoval. Vnášel do církve spory například tím, že nechal dosadit zpět na své stolce vyobcované biskupy a odvolal různé legislativní a finanční výhody, které křesťané měli doposud. (Klíčová, 2009, s. 123-127). Julián dal také obnovit Jeruzalémský chrám, aby povznesl židovství. Tento plán však přerušilo zemětřesení a po smrti císaře byl tento projekt zrušen. Autoři, kteří pojednávali o období Juliánovy vlády, tvrdili, že Juliánovy represe byly pro křesťany trest za období ariánské krize.

Následující císař Theodosius zakročil proti ariánství, židům i pohanům. Nechal vydat výnosy, které se týkaly jejich vyznání, shromažďování a majetku. Represe se týkala i křesťanů, kteří přestoupili k židovství. Právě císař Theodosius učinil z křesťanství oficiální náboženství a pokusil se potlačit veškeré ostatní kultury, čímž skončila pluralita minulých století. (Klíčová, 2009, s. 127-129).

4 Svatý Augustin a církev

Narodil se 13. listopadu roku 354 v Tagaste v Numidii. Augustin byl sice vychováván křesťansky, ale pokřtěn nebyl. Když zjistil, že mu nevyhovuje křesťanská morálka, a když si přečetl Bibli, kde se píše o vraždících svatých mužích a zvířecích obětech Bohu, dokonce se od tohoto náboženství odklonil. Později začal docházet na kázání biskupa Ambrože, od kterého se chtěl naučit něco o rétorice. Místo toho se však poučil o křesťanství a začal znovu číst Bibli. Augustin si poté zvolil život v celibátu a roku 396 byl přinucen přijmout kněžské svěcení a začal působit kněz ve městě Hippo. (Tomkins, 2009, s. 80).

Augustin se zabýval zejména spory s manichejci, určil vztah víry a rozumu, vysvětlil zlo jako nedostatek dobra a zdůrazňoval svobodnou vůli (Hazlett, 2009,

s. 146). Historický význam jeho osobnosti je obrovský. Ve svém díle *Vyznání* vychvaluje sílu Boží milosti, která ho klikatou cestou přivedla ke správnému cíli. Augustin se kvůli tomu dostal do sporu s Pelagiem, který bojoval za nekompromisní asketismus v křesťanství, což podpořil tvrzením, že Bůh nám dal schopnost nezrušitelně plnit jeho vůli. Augustin na jeho teorii zpočátku odpovídá učením o dědičném hříchu. Vrchol sporu přišel však poté, co si Pelagius činil nárok na reprezentování tradiční pozice církve. Augustin pak proti pelagianům vedl vytrvalou kampaň, výsledkem které bylo jejich odsouzení roku 418. (Hazlett, 2009, s. 146).

Augustin byl tzv.: duchovní pastýř, který vykonával svůj biskupský úřad velmi zapáleně ve všech směrech. Je jedním z významných tvůrců západní středověké kultury a ve středověké teologii až do Tomáše Akvinského neměl nikoho, kdo by se mu mohl rovnat. Do značné míry taky udal směr, jakým by měla církev bojovat proti heretikům. Během své doby napadal v kázáních, knihách i písních donatisty, což byla církev s vlastním hierarchickým uspořádáním a považovala za „čistou“ církev. Když však toto jeho snažení nepřinášelo úspěchy, byl přesvědčován, aby na ně bylo udeřeno přímým násilím. Zpočátku se Augustin tomuto přístupu bránil, ale později, když zjistil, že je účinné, začal ho sám obhajovat. Stal se zastáncem názoru, že je třeba užívat tohoto dobra k „záchraně lidských duší“. Nicméně byl toho názoru, že nemá docházet k popravám. (Tomkins, 2009, s. 81-82).

Na základě chybného pochopení podobnosti o velké hostině, probíhala středověká inkvizice. Bylo interpretováno, že heretici musí být nuceni k vlastní spáse i proti své vůli. Díky tomu se středověká inkvizice mohla opírat o autoritu svatého Augustina. (Franzen, 2006, s. 77).

Je třeba říci, že konec pronásledování a zaštitění křesťanské církve státem, mělo za následek úpadek morálky jejích členů. Do církve začali vstupovat pouze sympatizanti a v tu chvíli už v církvi nebyli jen ti, kteří by za Krista položili život. Velké množství lidí vstupovalo tehdy do křesťanské církve jako tzv. katechumeni, což je výraz pro člověka teprve čekajícího na křest. Obvykle doba čekání na křest trvala jeden až tři roky, ale existovali i tací, kteří si tuto dobu protáhli na celý život a nechali se křtít těsně před smrtí. Hlavním důvodem k takovému čekání bylo, že po pokřtění nebylo radno hřešit, neboť křest měl člověka od hříchů očistit a každý hřích spáchaný po křtu se považoval za závažnější než ten před křtem. Lidské postupy oddalování křtu

se ale velmi nelíbily církevním duchovním, a tak nabádali věřící, aby se nechali pokřtít a stali se tak plnoprávními členy církevní obce. (Klíčová, 2009, s. 139-140).

4.1 Antonín

Existovali však i tací, kteří začali vyhledávat svatost v poušti. Jedním z nich byl Antonín, který toužil odejít do ústraní a tam sám růst v poznání Krista. Nebyl sice prvním, kdo se pro toto rozhodl, ale rozhodně se stal duchovním otcem těch, kteří se rozhodli pro takový život. (Tomkins, 2009, s. 56).

Jeho příběh začal tím, že slyšel Kristův hlas, který mu radil, aby rozdal svůj majetek a následoval ho. Jak mu Kristus řekl, tak Antonín učinil. Dvacet let po svém odchodu se vrátil, aby léčil, učil a vedl ostatní poustevníky, kteří byli rozptýleni po poušti, a tak začala vznikat společenství asketických poustevníků. Styl života těchto lidí pak inspiroval vznik středověkých mnišských řádů. (Tomkins, 2009, s. 56).

Je třeba vysvětlit, že Antonín a jeho následovníci se pokládali za asketiky, ale ve smyslu „atleti pro Krista“, kteří za svůj úkol pokládali překonání moci ďábla. Asketický život byl považován za určitý způsob mučednictví, jen člověk neobětovával svůj život smrti, ale režimem askeze, který měl za cíl porazit ďábla a zbavit se pozemského vábení. Společenství asketiků byla volná a jednotliví uředníci neměli mnoho společného. Neshromažďovali se ani ke společným modlitbám. (Klíčová, 2009, s. 141-143).

Antonínův život začal již během jeho života spisovat Athanasius, čímž přispěl k popularizaci asketického života. Psal, že se Antonín cítil velmi zahanben, když ho někdo viděl jít (Tomkins, 2009, s. 56).

4.2 Mnišská společenství

Mnišská společenství začala vznikat ve čtvrtém století a jejich členy byli zejména charizmatičtí asketici, kteří byli později žádáni o radu častěji než přímí duchovní. Začalo to proto vypadat tak, že tito lidé konkurují církvi, místo aby byli známí jako její příslušníci. A někdy se dokonce stávalo, že tito „svatí muži“ šli proti církvi, neboť nabádali své uředníky, aby se stali asketiky stejně jako oni, čímž je chtěli přimět k tomu, aby se stranili biskupům.

Kromě Antonína je slavným asketou mnich Pachomius, který dal jako první podnět k vzniku organizovaných uskupení asketiků. Do své smrti se mu podařilo založit

sedm komunit a jeho žáci zakládali mnoho dalších. Hlavním rysem těchto klášterů byla spolupráce v praktických oblastech života a duchovním růstu. Tato společenství byla dostatečně ekonomicky soběstačná, jelikož se věnovala zemědělským aktivitám, jednoduché výrobě a směně. Členové klášterů byli oddáni opatovi a dalším představeným a charakterizoval je respekt vůči rostoucímu souboru zvyklostí a pravidel. (Hazlett, 2009, s. 106).

Na západě říše byla situace zcela jiná. Pod vlivem možných nájezdů barbarských kmenů měli zdejší asketici větší tendence ke shromažďování, jelikož jim uskupení nabízelo možnost lepší ochrany a základní organizace. Zároveň je třeba říci, že oproti Východu, společenství na Západě podléhala biskupovi, který byl jejich patronem. Tak jako na Východě byl Antonín, i na Západě vznikl životopis jednoho světce, svatého Martina. I když jeho život se od Antonínova trochu lišil, neboť svatý Martin vyháněl demony z posvátných míst, předmětů a když bylo třeba, tak také z lidí. (Klíčová, 2009, s. 146).

Latinský spis o mnišském životě, který napsal Kassián, se jmenoval *Rozhovory*. Kniha je psaná formou rozhovoru mezi mistrem a jeho učedníky. Z knihy se dovídáme, že náš svět je plný démonů a pokud chceme očistit naši duši, musíme správně rozlišit, co je dobré a co zlé. Abychom mohli poznat Boha, musíme žít ve společenství s přísným řádem střídmosti a poslušnosti. Zmíněné ideály byly naplněny v kláštorech, které on sám založil, a jeho základní ideály se odrazily v mnišském řádu svatého Benedikta z Nursie. Než se však benediktýnský řád stal vzorem pro západní kláštery, Kassiánovy poznatky měli velký význam pro mnišství v západní říši. (Klíčová, 2009, s. 148-149).

5 Období před vládou Karla Velikého

Období mezi smrtí Augustina a korunovaci Karla Velikého trvalo skoro čtyři století. Během této doby se zformovala nejen podoba středověké Evropy, ale také podoba křesťanské církve, ze které se mělo stát celosvětové společenství. Konstantinova konverze pak spojila Římskou říši a křesťanskou církev ve funkční svazek. Tím, že se křesťanství stalo státním náboženstvím, získalo si ochranu a vládců, kterého mohlo ovlivňovat. (Johnson, 1999, s. 120).

Církev se kvůli spojení s říší musela určitým způsobem říši přizpůsobit. Impérium se rozpadlo na dvě části, ta Východní obchodně prosperovala, měla zlatem

podloženou měnu a platila řádnou armádu. Proces spojování církve a státu, který Konstantin zahájil, trval do té doby, než se tyto dvě části staly neoddělitelnými. Zatímco Východu se dařilo, Západní část říše skomírala zejména ekonomicky. A od roku 476 se zde v podstatě nevolil ani císař. Pouze církev byla na Západě celistvá, tudíž se jí vkrádala myšlenka, že je zde šance znovu vytvořit společnosti na křesťanských základech. A díky spisům svatého Augustina měla církev i vizi, jak by taková společnost měla vypadat. (Johnson, 1999, s. 120-121).

5.1 Řehoř Veliký a šíření křesťanství v Anglii

Řehoř Veliký byl bohatý římský prefekt, který věnoval svůj rozsáhlý zděděný majetek na vystavění klášterů. Zbytek dědictví rozdal chudým a sám se stal mnichem. Na konci šestého století pak byl přinucen, aby se stal papežem. (Tomkins, 2009, s. 95).

Za svůj nejdůležitější úkol pokládal péči o dobročinnost křesťanství. Během několika let římská církev velmi zbohatla a získala rozsáhlé pozemky, avšak důchody, které z nich plynuly, byly čerpány zejména biskupy a vládci. Řehoř, který prosazoval, že církevní zisky mají náležet chudým, uskutečnil reformu, po které šly všechny peníze jemu a on je poté vydával na zemědělské projekty či jinou pomoc. Řehoř se v průběhu svého života stal vládcem velké části Itálie, kterou zachránil před útočníky. Díky své politice si dokonce získal respekt i u Germánů. Řehořovým cílem bylo obrátit jak obyvatele Itálie, tak Germány na křesťanskou víru. V Itálii se sice úspěchu nedočkal, ale podařilo se mu pokřesťanit velké množství Angličanů, kterých 10 000 opat Augustin na Velikonoce roku 601 křtil. (Tomkins, 2009, s. 95-96).

Úspěch této misionářské činnosti byl velký a pokřesťanštění veškerého anglosaského lidu bylo zakončeno velmi rychle. Za arcibiskupa z Canterbury, Theodora z Tarsu, docházelo k rozvíjení anglosaské církve a křesťanské kultury. Theodor měl vynikající vysoké vzdělání a také velmi dobré organizační schopnosti. Spojení těchto dvou předností pak vedlo ke zmiňovanému rozvoji. Duchovní život a vědecké úsilí zde rozkvétali zejména díky spojení přísné askeze s irskou disciplínou. (Franzen, 2006, s. 106-107).

Do Irska se dostalo křesťanství z Walesu a nejspíše zásluhou svatého Patrika. První zprávy o zdejších mniších pocházejí z doby kolem roku 540. Idea mnišství se stala velmi rychle dominantní formou náboženského projevu. Irsko bylo společností kočovnickou, takže mniši jevíli sklon putovat mezi určitými záchytnými body.

Egyptské mnišství bylo vzpourou proti církevní organizaci a stejně jako následovníci svatého Martina věřili, že biskupství a řády patří ke zbraním, kterými útočí ďábel na řeholníky. Stejně smýšlení měli právě i irští mniši. I když se nikdy nevyhrazovali proti ortodoxii vědomě. V irské církvi neexistovalo vůbec žádné násilí. Biskupové byli funkcionáři, ne však vůdci, tudíž se očekávalo, že budou pokorní. Irské mnišství podporovalo návrat ke křesťanské čistotě, obcházel běžný hierarchický systém a bylo kulturně dynamické. Mnichové z Irska byli také nesmírně vzdělaní a velmi umělecky nadaní. (Johnson, 1999, s. 136-137).

6 Karel Veliký a karolinský stát

Karel Veliký je nepochybně osobností s velkým historickým významem. Jako panovník kladl důraz hlavně na právo, církev a vzdělání. O svoji říši pečoval a zveleboval ji tak dlouho, až došlo roku 800 k tomu, že byl papežem Lvem III. korunován císařem. (Einhardus, 1999, s. 10). Jeho korunovace způsobila, že se Západ konečně sjednotil pod nadvládu křesťanské víry. V době Karlovy korunovace bylo zřejmé, že katolická církev jeho osobu potřebuje, jelikož šířil křesťanskou víru a chránil papežská území. (Tomkins, 2009, s. 117). Církev chtěla být vzorem pro křesťanské království a Karel Veliký měl být tím mužem, který uskuteční Augustinovu ideu „Božího státu“. Karel byl člověk, který byl sám velice aktivní a dobře chápal spojení mezi výkonnou vládou, kulturou a křesťanstvím, ale křesťanství u něj mělo prioritní postavení. (Johnson, 1999, s. 166-167). Jelikož Karel sám měl problémy s čtením a psaním, došel k tomu, že je třeba zvýšit počet vzdělaných lidí. Kláštery tak v jeho době převzaly úlohu škol a knihoven. (Tomkins, 2009, s. 117).

Karel důrazně pokračoval v reformě církve, kterou zahájil Bonifác, a také se čím dál víc snažil zasahovat jak do vnějších, tak do vnitřních záležitostí církve a trvale tak dozíral na státní i církevní život. Lze říci, že Karel dovršil to, co Bonifác začal, nicméně časem dal státu tvář svého vlastního vladařského ideálu, který se poměrně vzdaloval od toho Bonifácova. (Franzen, 2006, s. 120).

Předním rádcem Karla Velikého byl Alcuin, který na jeho dvoře založil dvorskou akademii, která poskytovala vzdělání i vladaři a jeho dětem. Alcuin byl dokonce tím, kdo Karlovi vnukl myšlenku na obnovení římské říše a podílel se na tvoření obsahu a formy nové říše. Ta měla splňovat dvě kritéria: za prvé měla být křesťanská a za druhé měla být místem, kde bude docházet k nápravě člověka. Druhý

požadavek byl kladen zejména s ohledem na Augustina, který učinil z Římské říše místo, kde se měla obec nebeská setkat s Bohem. Alcuin však ve svém kritériu odstranil Augustinové učení o predestinaci, tudíž zmizel rozdíl mezi nebeskou obcí a obcí pozemskou. (Einhardus, 1999, s. 30-31).

Svůj úřad panovníka vedl Karel jako svěřenec Boha, který má být ochráncem křesťanství. Mezi světskou a církevní oblastí rozlišoval stále méně. Ještě více to bylo znatelné, jakmile se seznámil s byzantskou ideou císařství. Karel si stejně jako Basileus v Byzanci nárokoval svolávání koncilů a zasahování do církevní nauky. Karel dokonce i obsazoval biskupství lidmi, které vybral on sám. Biskupy a opaty pak povyšoval na duchovní „velmože“ a ti pak už nebyli považováni za pastýře duší, ale za duchovní úředníky státu. Mohlo tedy dokonce dojít k tomu, že by biskupové a opati byli součástí císařských ozbrojených sborů, což kdysi velmi potíral Bonifác. (Franzen, 2006, s. 121).

Karolinský stát však skrýval i další problémy. Například k otroctví se nevyjadřoval dokonce ani tak, zda je stav otroctví slučitelný s křesťanstvím. Legislativa té doby stranila vlastníkům a věnovala se hlavně zacházením s otroky, jejich propuštěním a sňatky. Bylo vydáno i mnoho protižidovských zákonů, mezi kterými byl zákon, že židé nemohou zastávat veřejné úřady nebo vlastnit křesťanské otroky. (Johnson, 1999, s. 168).

Snahy o vytvoření uzavřené křesťanské společnosti byli poměrně poctivé a úspěšné. Křesťanská královská instituce ukládala takovým mužům, jako byl Karel Veliký, velmi těžký úkol, kterého se však oni zhostili velmi dobře. Usilovali o naplnění augustinovské teorie, která viděla křesťanstvo jako plně integrovaný a organický celek. V této snaze bylo dokonce dosaženo pokroku, neboť od té doby se žádná společnost nedostala tak blízko k tomu, aby se jako celek oddala cíli, kterým mělo být perfekcionista chování. Žádná další společnost se tomu už tak blízko nepřiblížila. Zmíněné snahy mají důsledky i v dnešní době, už tehdy totiž bylo nastíněno, jakým směrem by se měly ubírat evropské instituce a kultura. (Johnson, 1999, s. 169-170).

Na počátku roku 769 začal být křest, modlitby a mše silami zákona. K tomu docházelo v reakci navazování vztahu s Franky. Západní duchovní totiž chtěli zavést jednotu. Když pak byly na území karolinského vlivu přijaty římské zvyklosti, papež už neměl právo je měnit. (Johnson, 1999, s. 171).

Ke konci svého života trpěl Karel Veliký nemocí, a tak si jednoho dne dal zavolat svého syna Ludvíka, kterého korunoval na císaře a jmenoval ho augustem.

I když korunovace neproběhla z rukou papeže, jako to bylo u Karla, všichni se jeho rozhodnutí podřídili, neboť si mysleli, že byl Karel podnícen božským vnuknutím. (Einhardus, 1999, s. 63).

7 Velké východní schizma

Rozkol mezi Římem a Konstantinopolí byl nevyhnutelný ve chvíli, kdy se papež začal angažovat při vytváření západního impéria. Buď totiž musela západní říše vstřebat tu východní anebo opačně. Nemohly vedle sebe existovat dvě křesťanské mocnosti, které si činili nárok na stejné dědictví. A pokud přežijí obě, tak to povede ke dvěma větším křesťanstvím. (Johnson, 1999, s. 177).

Události, ke kterým v roce 1054 došlo, byly výsledkem dlouhodobějšího vývoje. Situaci ovlivňovaly jak politické faktory, které souvisely s přenesením hlavního města říše do Konstantinopole, tak jurisdikční, kde se dostával do konkurenčního postavení římský biskup (papež) a cařihradský patriarcha spolu s dalšími patriarchy Východu. Když pak došlo v roce 800 k tomu, že papež Lev III. korunoval Karla Velikého, čímž dával najevo mimo jiné i to, že má právo a povinnost starat se o další osudy říše a v ní i církve. Východ nebyl velmi rád, když viděl, že rostou nároky římského biskupa, jehož primát byl i teoreticky podložený, a tak se mu snažil čelit. (Filipi, 2012, s. 21-22).

Důležité je také to, že na Východě a Západě bylo rozdílné duchovní i kulturní prostředí, což se promítlo i do církevního života. Například Západ klade důraz na pevnou organizaci církevního života, Východ má sklon chápat církev jako otevřené uskupení lidí, které je tajemně spojeno s Kristem a v bohoslužbě prožívající Boží lásku. Rozdíl se pak promítaly samozřejmě i do učení. Zásadním byl spor o „filioque“, který byl vyřešen tak, že do Nicejsko-cařihradského vyznání na Západě byla vsunuta poznámka, že Duch svatý vychází jak od Syna, tak od Otce. Východ to odmítl hlavně proto, že se obával, že bude rozhodování o tom, co je z Ducha a co ne, přesunuto do pravomoci církevní instituce. (Filipi, 2012, s. 22).

7.1 Jednání v Konstantinopoli roku 1054

Za počátek velkého východního schizmatu lze pokládat situaci, kdy papež Lev IX. vyzval byzantského císaře a Konstantinopolského patriarchu k tomu, aby společně bojovali proti Normanům, kteří Byzanci začali odnímat jižní Itálii. Konstantinopolský

patriarcha se však obával, že by papež ve větší míře zasahoval do jeho jurisdikční oblasti, a tak se snažil sblížení překazit. K tomu užíval zejména vyhrocování církevních protikladů, což spočívalo v uzavírání latinských kostelů a klášterů v Konstantinopoli, odsuzoval latinské mešní oběti, zavrhoval celibát atd. Velmi silně tedy projevoval odpor ke všem rozdílům, které zde byly mezi Východem a Západem. (Franzen, 2006, s. 146-147).

V roce 1054 tak Lev IX. poslal do Konstantinopole tři legáty, kardinála Humberta, kancléře Fridricha Lotrinského a arcibiskupa Petra z Amalfi. Jejich úkolem bylo vyjednat spojení a zastavit patriarchovi útoky. Vyjednávání zde od začátku nebyla zcela úspěšná. Vyslanci vystupovali vůči patriarchovi velmi sebevědomě a požadovali absolutní papežský primát, který měl být odvozený z Petrova následnictví. Zároveň tvrdili, že západní zvyky jsou jediné správné a odpovídající tradici. Když však patriarcha stále hatil snahy o setkání s vyslanci, tak kardinál Humbert proti němu napsal pamflet, vypracoval exkomunikační bulu a 16. června 1054 ji předložil před obyvatelstvo čekající v cařihradském chrámu Svaté moudrosti na bohoslužbu. V tu chvíli bylo víceméně rozhodnuto. Klatba uložená Humbertem na patriarchu Kerularia vyvolala protiklatbu na papeže. Později, v závěru druhého vatikánského koncilu z roku 1965, byly obě klatby slavnostně zrušeny. (Filipi, 2012, s. 21; Franzen, 2006, s. 147).

Humbertova bula ukazovala, že západní církev se vyvinula vlastním směrem a stoupenci této změny měli velmi málo tolerance pro východní církve. Dá se říci, že tento spor byl pouze nedorozuměním, lidským selháním. Otázkou také je, jestli měl Humbert ke svému kroku dostatečné právo. Po smrti papeže Lva IX. byl devět let papežský stolec neobsazen. Konstantinopolský patriarcha tedy neexkomunikoval papeže, ani římskou církev, nýbrž pouze vyslance. Tyto spory však zůstaly neurovnány, a tak schizma zůstává dodnes i přes obnovené pokusy o sjednocení. (Franzen, 2006, s. 147).

8 Předvečer křížových výprav

Proč vlastně došlo ke křížovým výpravám, co bylo jejich hlavní příčinou a jaká vlastně byla motivace účastníků? To jsou otázky, na které lze nalézt velmi rozdílné odpovědi. Pro dokreslení a přiblížení situace je třeba však napsat, jaká byla situace v říši a jejím okolí, než vůbec došlo k výzvam o uspořádání první křížové výpravy.

Je třeba vědět, že v křesťanství byl vždy velmi podstatný rituál pokání, který se však během doby existence křesťanství proměňoval. Ve středověku bylo zvykem ukládat nadměrná pokání, jejichž důsledkem bylo, že například král či arcibiskup byli nazí bičováni, což bylo důkazem duchovní rovnosti před Bohem a člověkem. (Johnson, 1999, s. 220). Z níže napsaného bude možno chápat, že někteří účastníci křížových výprav mohli považovat svoji smrt v boji s „nevěřícími“ jako určitou cestu pokání.

Jeruzalém, jakožto místo svatého hrobu, byl před začátkem první křížové výpravy v moci tureckých nájezdníků z Malé Asie, kteří byli nedávno obráceni na muslimskou víru, což způsobilo, že této víře zatím nebyli příliš oddáni, a tak se občas stalo, že se některý z nich obrátil na křesťanskou víru. I přesto však začalo docházet k tureckým vpádům do řecké říše, a tak nezbývalo Romanovi IV. Diogenovi nic jiného, než se s Turky střetnout. Došlo tak k rozhodující bitvě u Manzikertu roku 1071. Z této bitvy vyšli vítězně Turci, kteří pak dále putovali Malou Asií a vypleňovali vesnice a zemědělské usedlosti. O osud svatých míst se po této události začal zajímat značně finančně zajištěný nový cařihradský císař Alexios Komnénos, který se stal císařem roku 1081. (Duggan, 1973, s. 19-21).

8.1 Proslov papeže Urbana II. na koncilu v Clermontu

Velmi důležitou událostí, která předcházela první křížové výpravě, bylo prohlášení papeže Urbana II., který křížovou výpravu podpořil a vyhlásil, že křížová výprava do Svaté země je náhradou za všechna ostatní pokání a její účastníci budou oprostěni od všech hříchů. I toto prohlášení však mělo háček. Bylo omezeno pečlivě vypracovanými podmínkami a tresty v případě odpadlictví. (Johnson, 1999, s. 221).

Alfred Duggan ve své knize *Křížácké výpravy* uvádí informaci, že papež byl požádán právě císařem Alexiem, aby bylo na koncilu vyhlášeno, že pokud budou rytíři bojovat na obranu utlačovaných křesťanů v Malé Asii, půjde o službu Bohu. Podle autora vyšel Urban II. Alexiovi vstříc zejména proto, že by Turci mohli prorazit až do latinského Západu, který měl pod správou on sám. Koncil v Clermontu se uskutečnil v listopadu roku 1095 a papež pronesl svou řeč v nepřítomnosti laiků. (Duggan, 1973, s. 22-23).

Avšak už ve výkladu tohoto papežova prohlášení se autoři různých knih o dějinách náboženství nebo o křížových výpravách liší. Pro lepší pochopení těchto neshod jsou zde uvedeny části zmíněného projevu:

„Francouzi! Vy, kteří jste přešli Alpy, kteří jste byli vybráni Bohem a kteří jste byli od něho tak milováni. Vy, kteří jste se odlišili od ostatních lidí tím, že jste se usadili v této zemi, že máte katolickou víru a že jste ctí Svaté církve. K vám se obracím s tou řečí, k vám.

Chceme vám sdělit zprávy, které se donesly k nám, chceme vás uvědomit o nebezpečí, které ohrožuje vás a celý veškerý věřící svět. Otřesné zprávy k nám došly o událostech, které se staly v oblasti Jeruzaléma a v okolí města Konstantinopolu; zprávy, že lid z Perského království, cizí lid (rozuměj Turci), rasa úplně cizí Bohu, vtrhla na křesťanské území a zpusťovala toto území ohněm a mečem. Peršané několik křesťanů zajali, odvedli je do své země, ostatní krutě mučili. Úplně srovnali se zemí několik božích chrámů a obrátili jiné kostely ke svým zvyklostem a ke svým kultům. Beze studu zbořili oltáře a znesvětili je. Obřezávají křesťany a rozmazávají krev z obřizky nad oltářem nebo ji vkládají do křtitelnice.“ (Hrochová, 1982, s. 25).

Ve zmíněném úryvku můžeme vidět upozornění na výše zmíněné turecké vpády. V proslovu papeže Urbana II. bylo prezentováno, že Turci vtrhli do křesťanské země, kterou pustošili. Je zde tedy patrné odvolání na to, že bylo ničeno území, kde žili křesťané. Papež se dokonce vyslovuje o tom, že křesťané byli obřezáváni, ženy znásilňovány a že se Turci vyžívali v zabíjení a rozřezávání.

Další papežova slova zněla: *„Kdo je za toto pomstí, kdo napraví škody, jestliže vy to neuděláte? Vy jste lid, kterému Bůh propůjčil slávu ve zbrani, velikost ducha, tělesnou aktivitu. Vytáhněte a vzpomeňte si na velké činy svých předků, na sílu a velikost Karla Velikého, jeho syna Ludvíka a jiných králů, kteří vyvrátili pohanská království a zavedli svatou církev na jejich území. Vy byste měli být zvláště vyburcováni skutečností, že Svatý hrob našeho Pána Spasitele je v rukou těchto nevěřících, kteří hanebně týrají a svatokrádežně poskvřňují místa svojí necudností.“ (Hrochová, 1982, s. 26).*

Urban II. se odvolával na taková jména, jako byl Karel Veliký. Nutno říci, že pokud křesťané znali historii svého náboženství, mohlo to na ně udělat velký dojem a podpořit to jejich chuť zapojit se do křížových výprav, neboť se mohli chtít přiblížit svým slavným předkům.

Když pak papež ještě dodal: *„Toto královské město (Jeruzalém), položené do středu světa, je nyní drženo v zajetí svými nepřáteli a uvrženo do otroctví těmi, kteří neznají Boha, protože jsou pohané. Město volá a touží po svobodě, prosí neustále,*

aby jste přišli na pomoc. Volá k vám o pomoc, protože, jak jsem řekl, Bůh vás obdařil slávou ve zbrani více než jiný národ,“ (Hrochová, 1982, s. 26) byli podle Hrochové přítomní lidé tak pohnutí, že jeden z nich dokonce zvolal, že si to Bůh přeje. Urban II. prý pak obrátil své oči k nebi a děkoval Bohu (Hrochová, 1982, s. 27).

Také podle Alfreda Duggana se papež vyjadřoval o utlačování křesťanů v Jeruzalémě. První poutníkem se podle jeho slov stal biskup Adhemar z Puy a po něm se dobrovolníky staly i tisíce dalších (Duggan, 1973, s. 23).

Autor knihy *Křižáci v Orientu* píše, že papež Urban II. byl k této výzvě motivován i politicky, ale zároveň tvrdí, že pro lidi tehdejší doby měla smysl pouze náboženská motivace. Budoucím křižákům bylo přislíbeno zastavení řízení proti nim, mělo být postaráno o jejich majetek v době nepřítomnosti a až bude jejich posláni dokonáno, budou jim odpuštěny všechny hříchy. (Tate, 1996, s. 32).

9 První křížová výprava

Georges Tate (Tate, 1996, s. 30) píše, že válka byla pokřesťanštěná zejména z toho důvodu, že jí církev nebyla schopna zabránit. Rytíř se tak stal zbožným hrdinou, který měl v božím jménu chránit křesťany, majetek církve, slabé, chudé i vdovy a sirotky. Hlavním cílem svatých rytířů pak měl být boj proti nevěřícím. V jeho výše zmíněném díle se také píše, že právě církevní otcové vytvořili myšlenku spravedlivé války a z křesťanství vytvořili vlast, kde trpěl Kristus a kterou je třeba bránit proti útokům. Zemřít ve Svaté zemi pak mělo znamenat být nablízku Kristu v den svého posledního soudu. (Tate, 1996, s. 30-31).

Podle Dugganových slov o tom, že za účast na křížové výpravě bylo dobrovolníkům slíbeno, že budou zbaveni hříchů, lze soudit, že motivace většiny účastníků byla opravdu čistě duchovní. Jelikož pokání bylo jediným způsobem, jak se zbavit hříchů, byla křížová výprava velkým lákadlem. (Duggan, 1973, s. 24). Kromě těch, kdo toužili po odpuštění hříchů, tu byli i ti mocnější, kteří snili o vládnutí nad dobytými územími (Tate, 1996, s. 36). Dokonce i Věra Hrochová píše, že kromě osobní svobody, osvobození od dávek a likvidace dluhů, byla účastníkům přislíbena i úplná držba nově získané půdy (Hrochová, 1982, s. 32).

Autor knihy *Dějiny křesťanství* Paul Johnson se vyjadřuje tak, že křížové výpravy nebyly misionářskými akcemi, ale právě dobovačnými snahami. Rytířské řády, které během nich vznikly, byly také vojenského typu, přestože to byly křesťanské

instituce. Zejména na Západě pak byl velmi zřetelný důraz na šíření křesťanství násilím. Na Východě se drželi učení svatého Basila, která pokládal válku za hanebnost. Z Augustinova pohledu, který změnil západní křesťanstvo, mohla být válka vedena, ale pouze v případě, že se tak děje na Boží příkaz. Toto prohlášení vedlo k problému, že tu najednou bylo něco, čím se dala válka ospravedlnit. Ještě větší problém pak vznikl, když výrok „válka na příkaz Boží“ byl spojen s úsilím obracet na víru pohany a heretiky. Došlo tak k ospravedlnění násilného obracování na víru. (Johnson, 1999, s. 229-230).

Nikdy dřív se křesťané nevydali do ciziny, aby bránili svatyni, která v tuto dobu již byla poměrně dlouho v rukou nevěřících. Podstatnou informaci podává Duggan, který píše, že Urban, který začal být nadšený ze zapálení svých posluchačů, pronesl něco, co bylo poměrně odlišné od toho, co bylo původně zamýšleno. Alexios, který Urbana požádal o pomoc, každým dnem očekával dobrovolníky, nicméně křižáci dostali od Urbana pokyn táhnout buď s Alexiem jako spojenci, nebo měli využít jeho přátelskou neutralitu. Rozhodně ale neměli sloužit v Alexiových vojskách proti Turkům. (Duggan, 1973, s. 24-26).

9.1 Velitelé první křižácké výpravy

První křižové výpravy se účastnilo mnoho vojenských sborů, z nichž každý měl svého vlastního vůdce. Každý vůdce dosáhl rozdílných úspěchů. Tím nejúspěšnějším je v *Křižácích v Orientu* titulován Bohemund z Tarentu, který byl synem slavného normanského dobyvatele jižní Itálie. Byl známý jako velký bojovník a nepředvídatelný politik. Velmi usiloval o území Byzance, ale bohužel v bitvách s vojsky Alexia většinou prohrál. Vyhlášení první křižové výpravy tak přišlo v pravý čas, protože Bohemundovi poskytlo nové příležitosti na východě. Bohemund dosáhl takových vojenských úspěchů, až byl v roce 1105 uznán antiochijským knížetem. (Nicolle, 2003, s. 14).

Další vojsko vedl Raimond ze Saint-Gilles známý také Raimond z Toulouse, který, přestože byl velmi bohatý, zůstal na Východě. I když nehrozilo, že by ztratil své postavení v jižní Francii, rozhodně od začátku neměl v úmyslu se domů vrátit. Což lze tvrdit i za základě skutečnosti, že s sebou vzal i svoji ženu a syna. David Nicolle (Nicolle, 2003, s. 15) uvádí, že Raimond byl skutečně motivován nábožensky. Měl velmi dobře vyzbrojené a schopné vojsko, ale jeho úspěchy nebyly tak velké, jak se očekávalo (Nicolle, 2003, s. 15). Hrochová uvádí, že byl blízkým papežovým rádcem,

a proto se k jeho vojsku připojil biskup Adhémar, který byl papežem jmenován duchovní hlavou křižáků. Raimond byl prý nejvzdělanějším vojevůdcem, ale podle Hrochové (Hrochová, 1982, s. 36) měl neukázněné vojsko, a kvůli tomu nejspíš nebyl ve vojenských taženích tak úspěšný, jak se očekávalo.

Godefroi z Bouillonu před první výpravou rozprodal svůj majetek, a tak bylo zjevné, že se rozhodně nehodlal vrátit domů (Nicolle, 2003, s. 15). Podle Hrochové (Hrochová, 1982, s. 36) byl Godefroi známý pro svou zbožnost a oddanost papeži. Do obléhání Jeruzaléma dle knihy *První křížová výprava* (Nicolle, 2003, s. 15) nehrál Godefroi se svým vojskem nijak důležitou roli. Když však došlo právě na obléhání Jeruzaléma, jeho vojska byla první, která se dostala do města. Když bylo město dobyto, bylo tedy rozumné zvolit právě Godefroie vládcem Svatého města, Godefroi sice odmítl titul krále, ale přijal titul „Ochránce Svatého hrobu“. (Nicolle, 2003, s. 15; Hrochová, 1982, s. 69).

Robert z Flander a Robert z Normardie byli ti, kteří rozhodně plánovali navrátit se domů (Nicolle, 2003, s. 15). Robert z Flander byl bohatý a podle Nicolle (Nicolle, 2003, s. 15) neměl žádné světské zájmy a je proto zjevné, že se tedy výpravy účastnil z náboženských důvodů. Jak píše Duggan, řada jeho vojáků sloužila už jeho otci, který v roce 1090 podnikly cestu do Jeruzaléma (Duggan, 1973, s. 30). Robert z Normandie byl nejstarším synem Viléma Dobyvatele, a proto byl dědicem všech držav v Normandii (Nicolle, 2003, s. 15). Dle zdrojů vedl vojsko nejlepších rytířů a on sám byl statečným rytířem, nicméně se o něm prý proslýchalo, že je neschopným velitelem (Duggan, 1973, s. 30).

Balduin z Boulogne byl podle Nicolle (Nicolle, 2003, s. 15) nejúspěšnějším. Podle Duggana (Duggan, 1973, s. 30) prý viděl možnost vydobýt si pozemky na nevěřících. Tuto informaci potvrzuje i Nicolle, který píše, že měl velmi vysoké ambice a jakmile křížová výprava získala Sýrii, Balduin si pro sebe zabral území, kde poté vzniklo hrabství Edessa (Nicolle, 2003, s. 15). Když pak zemřel jeho bratr výše zmíněný Godefroi z Bouillonu, tak to byl Balduin, kdo po něm převzal moc v Jeruzalémě a byl korunován králem (Nicolle, 2003, s. 15).

Dalšími dvěma muži, kteří byli spojeni s rodinou Balduina a Godefroie, jsou Eustach z Bologne a Štěpán z Blois. Eustach byl jejich bratrem a podle Duggana se účastnil křížové výpravy zejména kvůli veřejnému mínění (Duggan, 1973, s. 30). Štěpán z Blois měl za manželku dceru Viléma Dobyvatele, která ho nejspíš svým

despotickým chováním k účasti na výpravě přinutila. I přesto se však Nicolle (Nicolle, 2003, s. 16) domnívá, že jeho motivací byla především víra. Štěpán neměl podle zdrojů v úmyslu zůstat na Východě a opravdu se domů vrátil, ještě dřív než byl dobyt Jeruzalém, jeho manželka ho však prý donutila vrátit se zpět na Východ (Nicolle, 2003, s. 16).

Za zmínění stojí ještě dva muži. Jedním z nich je Tankred a druhým Hugo z Vermandois. O Hugovi píše autoři Hrochová (Hrochová, 1982, s. 36) a Duggan (Duggan, 1973, s. 28). Je prezentován jako neurozenější velitel a také jako ten, jehož vojsko se jako první dostalo na byzantské území. O Tankredovi píše Nicolle (Nicolle, 2003, s. 16), že do první křížové výpravy nebyl znám, tudíž se proslavil až během ní a je pokládán za absolutně nemilosrdného velitele. Jeho otcem byl Bohemund z Tarentu, který ho také měl přesvědčit k účasti na výpravě. Tankredovým cílem bylo získávat stále nová území na úkor muslimských i křesťanských sousedů (Nicolle, 2003, s. 16). Z toho lze chápat, že Tankredova motivace rozhodně nebyla náboženská.

Z použité literatury je zřejmé, že motivace velitelů jednotlivých oddílů křížové výpravy byla jen z velmi malé části náboženská. Nicméně tito velitelé vedli lid, který byl motivován odměnou ve formě osobní spásy.

9.2 Průběh výpravy

Ještě předtím, než se křižáci vydali na výpravu, bylo stanoveno několik pravidel. Některá se týkala toho, jak bude vypadat oděv vojáků. Křižáčtí bojovníci měli mít na prsou a zádech kříž. Z tohoto důvodu byli nazýváni *crucesignati*, z čehož vzniklo slovo křižáci. Válečníci skládali slib, že vyženou nevěřící z Jeruzaléma. I Alfred Duggan zdůrazňuje náboženskou motivaci, píše, že křižákům bylo slíbeno, pokud dodrží svůj slib, nebo padnou v boji, budou jim odpuštěny všechny hříchy. Nicméně ti, co se na půli cesty obrátí, budou exkomunikováni. (Duggan, 1973, s. 24).

V srpnu roku 1096 se vydalo na cestu obrovské množství lidí. Cestovalo velmi mnoho venkovského obyvatelstva, dokonce i celé rodiny se vydaly na výpravu do Svaté země. Všichni tito lidé šli zemřít do pozemského Jeruzaléma s vírou, že při jejich posledním soudu, sestoupí Jeruzalém nebeský. (Tate, 1996, s. 36-37).

Když od prosince 1096 začali do Byzance přicházet vojska ze Západu, vyvstala otázka, komu případnou dobytá území na Východě. Podle údajů Hrochové (Hrochová, 1982, s. 40) šlo totiž o území, která kdysi patřila k byzantské říši, proto byzantský císař

požadoval po křižácích přísahu lenní věrnosti, která měla stanovovat a zavazovat křižáky, že si na dobytá území nebudou dělat nároky a tedy případnou zpět byzantské říši (Hrochová, 1982, s. 40). Již v tuto chvíli tak docházelo ke sporům mezi Východem a Západem, mezi silami, které měly bojovat spolu proti nevěřícím. Došlo tak k diplomatickým jednáním, jejichž výsledkem bylo, že křižáci složili přísahy a odešli do Nikáje za prvním vážným bojem proti nevěřícím. (Hrochová, 1982, s. 47).

Čas s sebou však přinesl i další značné problémy. Mezi jeden z nich patřil rozpor mezi Raimondem a Bohemundem, kdy Bohemund nechtěl, aby území, které s křižáky dobude, získával Alexios. Držel se tedy stanoviska, se kterým přišel Urban II. a které bylo zmíněno výše, že křižáci rozhodně nemají sloužit Alexiovi. Bohemund chtěl podle Duggana považovat osvobozenou Antiochii za křižácké území. Raimond, který zpočátku nechtěl ani složit přísahu řecké říši, najednou změnil názor a usoudil, že Alexiovo spojení je pro křižáky nepostradatelné. (Duggan, 1973, s. 53). Nakonec byl Alexios požádán, aby přijel křižákům na pomoc, a když tak učiní do listopadu, případně dobyté území jemu. Alexios však rozhodně neměl v plánu do Antiochie táhnout. (Duggan, 1973, s. 58).

V zimě roku 1098 se křižáci už toužili vydat za dobytím Jeruzaléma, a tak se 13. ledna 1099 vydal Raimond se svým vojskem na cestu do Svatého města. Za ním se na cestu vydali Robert z Normandie a Tankred. (Duggan, 1973, s. 60). Samostatnou cestu si pak podle Duggana (Duggan, 1973, s. 60) zvolili Godefroi z Bouillonu a Robert z Flander. Nicolle uvádí, že tito velitelé se vydali na cestu pod tlakem toho, že jejich křižáci je opouštěli kvůli jejich setrvávání v Antiochii, a přidávali se k vojsku Raimonda. (Nicolle, 2003, s. 70).

9.2.1 Osvobození Jeruzaléma

Na cestě do Jeruzaléma křižáci nejprve dobývali přístavní města, avšak u města Arky museli přistoupit na možnost smíru s arabskými městy, díky čemuž vykoupili i město Akka, z něhož se stalo pozdější křižácké centrum (Hrochová, 1982, s. 62). Ještě než dorazili křižáci před Jeruzalémské hradby, dokázali vyhnat arabské posádky z Betléma. (Hrochová, 1982, s. 62).

Vojsko v té době podle zdrojů čítalo zhruba 12 000 bojovníků, z toho bylo zhruba 1300 rytířů, ale i přesto nemohly posádky obléhat celé město (Nicolle, 2003, s. 73). K prvnímu útoku na město došlo 13. června, nicméně křižáci na něj nebyli

dostatečně připraveni a bylo jasné, že útok s jedním jediným žebříkem bude neúspěšný. Po dobu jednoho měsíce se pak křižáci neodvážili znovu zaútočit. (Nicolle, 2003, s. 73).

Křižáci potřebovali ke svému dalšímu útoku zejména materiál, kterého se jim dostalo od křesťanských galér, které připluly k Jaffě 17. června (Nicolle, 2003, s. 76). Lodě však byly přepadeny, a tak námořníci vzali s sebou potraviny a nejdůležitější věci pro stavění obléhacích strojů a vydali se pěšky k Jeruzalému. 14. července pak začal útok, který na druhý den vítězně skončil. (Hrochová, 1982, s. 63). I když byl tento boj o Jeruzalém pro křižáky vítězný a byl pro ně uspokojením, je důležité zmínit, že zdroje uvádějí, že ve městě probíhalo nekontrolované vraždění. Křižáci zabíjeli jak muslimy, tak židy a neohlíželi se dokonce ani na to, zda zabíjejí i ženy a děti.

Cíle první křížové výpravy bylo dobytím Jeruzaléma dosaženo. Konečně došlo k osvobození Božího hrobu. Otázkou bylo, co bude s nově dobytým územím. Někteří vůdci byli rozhodnuti se vrátit zpět domů, a to zejména Robert z Flander a Robert z Normandie. Panovníkem se stal, jak již bylo zmíněno, Godefroi z Bouillonu. Ze zvolení Godefroie byl však zklamán Raimond, a tak začal pátrat po území, které by mohlo být jeho vlastním panstvím. (Hrochová, 1982, s. 69).

K pokoření Jeruzaléma došlo až ve chvíli, kdy už papež Urban II. byl mrtev a tudíž se o dobytí Svatého města ani nedozvěděl. Tate (Tate, 1996, s. 52) uvádí, že pro kleriky byla tato křižácká výprava možností, jak získat skutečné království křesťanstva, které by bylo řízeno následníkem svatého Petra. Stát, který vznikl, měl být pozemským vydání nebeského království (Tate, 1996, s. 52).

9.3 Shrnutí první křížové výpravy

Úspěch prvního křižáckého tažení spočíval zejména v soudržnosti vojsk, jejich odhodlání a hlavně v úspěšnosti jejich motivace. Nicolle (Nicolle, 2003, s. 88) uvádí, že křižáci měli vždycky větší motivaci než jejich protivníci, kteří na ně hleděli zejména jako na náboženské fanatiky. I vzhledem k této informaci lze soudit, že motivace křižáků byla opravdu náboženská. Dokonce se věřilo, že Bůh vybral chudé, protože všechny převyšovali svou laskavostí a zásluhami (Setton, 1962, s. 326). Ať už byl Urbanův projev zamýšlený jakkoliv, většina dobrovolníků se k výpravě přihlásila s ohledem na své křesťanské vyznání. Všichni křesťané chtěli dosáhnout spasení, a když zjistili, že mohou dosáhnout pokání za to, že pomohou křesťanům v jiných zemích, jejich volba byla zřejmě jasná.

Co se týká velitelů, o jejich motivaci by se dalo diskutovat, nicméně z výše napsaného je zřejmé, že někteří na Východ cestovali opravdu s touhou osvobodit Boží hrob a ukončit útoky a utlačování svých souvěrců. Nezpochybnitelné je i to, že někteří velitelé měli dobovačné ambice. To však nic nemění na skutečnosti, že pokud svým křižákům řekli, že je třeba zachránit místa, která drancují nevěřící, křižáci je uposlechli a rozhodli se proti nim bojovat.

V průběhu první křižácké výpravy vznikly čtyři křižácké státy, jimiž byly hrabství Edessa, knížectví Antiochie, hrabství Tripolis a samozřejmě Jeruzalémské království (Nicolle, 2003. s. 88). Napjaté vztahy mezi knížectvím v Antiochii a byzantskou říší přetrvávaly, jelikož si Byzanc stále dělala nárok na toto území (Nicolle, 2003, s. 88).

10 Druhá křížová výprava

Jednoznačnou příčinou druhé křižácké výpravy bylo dobytí Edessy muslimy (Nicolle, 2010, s. 5). V celé Evropě vyvolala tahle událost velké zděšení, ale oficiální žádost o pomoc dorazila k papeži Evženovi III. až na podzim roku 1145 (Duggan, 1973, s. 92). Papež okamžitě vydal bulu, ve které vyzýval k uspořádání nové výpravy. Bula byla adresována francouzské šlechtě (Hrochovi, 1996, s. 104). Na to se francouzský král Ludvík VII. rozhodl pouť do Svaté země uspořádat s tím, že chce pomoci Edessu navrátit zpět do rukou křesťanů.

10.1 Výzva papeže k účasti na druhé výpravě

Roku 1145 vydal papež Evžen III. bulu, která vyzývala francouzskou šlechtu k účasti a druhé křížové výpravě do Svaté země. Níže jsou uvedeny její nejdůležitější části.

„Náš předchůdce Urban drahé paměti, zatroubil na božskou trubku a snažil se pozdvihnout z nejrůznějších částí světa syny římské církve pro osvobození Východu. Na jeho hlas odpovídali lidé za horami a zejména velice mocní a udatní válečníci francouzského království, jakož i Itálie byli zapáleni ohněm lásky. Shromáždili se a dali dohromady velkou armádu, s boží pomocí osvobodili z pohanění pohanů – a to ne bez ztráty prolité vlastní krve – město, ve kterém náš Spasitel trpěl pro nás a ve kterém nám zanechal jako památku svého utrpení svůj slavný hrob...“ (Hrochová, 1982, s. 82). Tak

zněla část výzvy papeže. Je zřejmé, proč se odvolával na první křížovou výpravu, která byla velice úspěšná a hlavně dostala svých slibů a dobyla Jeruzalém.

Ve výzvě se dále píše: „*Prosíme, varujeme a žádáme všechny z vás a ukládáme to za odpuštění hříchů, aby ti, kteří jsou na boží straně – zejména mocní a urození muži, se opásali statečně mečem a zaútočili na pohany..., aby osvobodili východní církve a bojovali za záchranu mnoha tisíců našich zajatých bratří... Také nařizujeme a potvrzujeme autoritou, která nám byla svěřena Bohem, odpuštění hříchů (který náš zmíněný předchůdce Urban, zavedl) pro ty, kteří oddaně uposlechli a kteří na sebe vezmou a splní takový svatý a nutný úkol.*“ (Hrochová, 1982, s. 82). Opět můžeme vidět, že se papež dopouští stejných slibů jako Urban. Všem účastníkům opět slibuje odpuštění hříchů, což se dá znovu považovat za náboženskou motivaci. Poté papež prohlašuje, že majetek křížáků bude pod ochranou církve, zatímco oni budou na cestách. Zbavování hříchů pak měli být ti, kdo se oddaně vydají na svatou cestu, budou vytrvalí nebo na této cestě zemřou. (Hrochová, 1982, s. 83). Tudíž podmínky pro odpuštění hříchů byly stejné jako u první poutě do Svaté země.

Výzva papežů se tedy velmi nápadně shodovala. Lze soudit, že Evženova výzva byla té Urbanové tak podobná kvůli její úspěšnosti. Urbanova výzva k první výpravě přilákala velké množství dobrovolníků a Evžen si nejspíš velmi dobře uvědomoval, že, aby křížáci dostali zpátky do své moci muslimy obsazenou Edessu, musí se opravdu nashromáždit schopné a velké vojsko.

10.2 Průběh druhé křížové výpravy

Druhá kruciáta měla původně směřovat pouze k účasti francouzských vojsk pod vedení francouzského krále Ludvíka VII., který byl podle Duggana (Duggan, 1973, s. 93) bohabojným křesťanem a byl ochotný podřídit se přáním papeže, co se týkalo náboženských věcí. Někteří historici se však nemohou shodnout, zda Ludvík vyhlásil křížovou výpravu až po přečtení papežské buly, nebo byl pouze bulou inspirován a chtěl uspořádat výpravu jako záležitost své vlastní prestiže (Hrochovi, 1996, s. 104). Na počátku března 1146 však papež vydal papež bulu znovu a v tu chvíli se stala již oficiálním podnětem k uspořádání druhé křížové výpravy (Hrochovi, 1996, s. 104).

Důležitou osobností této výpravy byl Bernard, opat z Clairvaux. Bernard se stal mluvčím výpravy a jeho čas tak byl naplněn zejména kázáním a neustálou misíí ve prospěch tažení (Hrochovi, 1996, s. 104). Opat Bernard poslal dopis Konrádovi III.

do Anglie a i přesto, že se anglický král výpravy nezúčastnil, měla jeho výzva v Anglii velký ohlas, a tak se součástí druhé křížové výpravy stala námořní posádka vojáků z Anglie a Normandie (Hrochová, 1982, s. 85-87). Podle Duggana (Duggan, 1973, s. 93) byl na Velikonoce 1146 svolán sněm, na kterém Bernard kázal věřícím, a údajně byli všichni jeho kázáním tak ohromeni, že se přihlásilo obrovské množství dobrovolníků. Agitace pro novou křížovou výpravu však nevolala po boji proti muslimům, ale i proti pohanům v celé střední Evropě (Hrochová, 1982, s. 88).

Je třeba říci, že zatímco první výpravy se účastnily jak lidové složky, tak feudální, ta druhá se přeměnila ve výrazně feudální tažení. I když Nicolle (Nicolle, 2010, s. 26) píše, že i šlechtické složky mezi sebou měly nevojenské poutníky, kteří byli velmi neukázněni. Německý král Konrád potvrdil svou účast na tažení koncem roku 1146. S ním se do výpravy zapojil podle Hrochové (Hrochová, 1982, s. 87) i český kníže Vladislav II.

Druhá křížová výprava měla dvě složky. Říšská vojska vedl Konrád a francouzská vojska byla vedena Ludvíkem VII. a jeho manželkou Eleonorou Akvitánskou. Cesta této kruciáty neprobíhala zcela hladce. Některé zdroje uvádějí výše zmíněnou námořní posádku z Anglie za třetí složku, která byla jediná složená z prostých lidí (Duggan, 1973, s. 94). Když procházela Konrádova vojska Byzantskou říší, začala postupně přepadat vesnice. A pokračovala v nich hlavně, když viděla bohatství Konstantinopole. (Hrochová, 1982, s. 93). Tyto mále konflikty málem přerostly do velké otevřené konfrontace (Hrochová, 1982, s. 89). Špatné vztahy panovaly i mezi německou a francouzskou složkou výpravy, jelikož oba dva králové chtěli být při svém rozhodování nezávislí (Hrochová, 1982, s. 90).

Po střetu Konrádových vojsk se Seldžuky požádal Konrád Ludvíka, jestli se zbytek jeho vojsk může připojit k Ludvíkovu vojsku a francouzský král mu v tomto vyhověl (Hrochová, 1982, s. 94). Spojené vojsko pak pokračovalo směrem k Efezu.

10.2.1 Útok na Damašek

Útok na Damašek je zlomovým bodem druhé kruciáty. Křižáci došli před Damašské brány 24. července 1148. Při bojích s obránci Damašku si podle zdrojů vedli křižáci dobře a když obránci zjistili, že se jim křižáky nepodaří zatlačit od říčky Baradá, museli se soustředit zejména na to, aby se křižákům nepovedlo Baradá přestoupit, neboť pak by mohli napadnout město ze severu. (Nicolle, 2010, s. 58).

Křižákům se podařilo probít až k hradbám města, kde okamžitě začali budovat obležení. Jižně od říčky si poté vybudovali stálý tábor. 25. července 1148 pak křižáci zahájili vlastní útok (Nicolle, 20120, s. 63). Duggan uvádí, že městu přišel na pomoc Núreddin s velkým vojskem. Od té chvíle začali křižáci ustupovat a do srpna se celé vojsko bez jakéhokoliv úspěchu rozptýlilo. (Duggan, 1973, s. 102).

Útok na Damašek, sic byl zpočátku úspěšný, skončil fiaskem a ústupem křižáků. Nejprve sice došlo k úspěšnému zatlačení obránců, ale už neměli dost sil pro zaútočení na pevné hradby města. (Hrochová, 1982, s. 100).

10.3 České země a jejich účast na druhé křižácké výpravě

Děje první křížové výpravy se týkaly českých zemí jen okrajově, a to když Prahou v roce 1096 procházela skupina, která se chtěla připojit k lidové výpravě Petra Poustevníka. Té druhé se určitě české země aktivně účastnily, nicméně zdrojů, které by účast českých vojsk potvrzovaly, mnoho není. (Hrochovi, 1996, s. 110).

S jistotou dle Hrochových lze říci, že druhé kruciáty se účastnil Vladislav II. a že se české vojsko počítalo za součást vojska Konráda III., ale jistota toho, že táhlo společně s tím Konrádovým, je malá. Obecně je velmi málo zdrojů o tom, kterých bitev se české vojsko účastnilo, ani kdy si Vladislav rozmyslel, že se vrátí domů. Jisté je však to, že Vladislav rozhodně netáhl s Ludvíkem Malou Asií a vracel se přes Konstantinopol. (Hrochovi, 1996, s. 111). Účast Vladislava na křížových výpravách není známá kvůli tomu, že se díky němu dostaly české země do styku s Byzancí, ale zejména kvůli důkazu Vladislavovy politiky (Hrochovi, 1996, s. 112).

10.4 Shrnutí druhé křížové výpravy

Je třeba říci, že u druhé křížové výpravy je náboženská motivace ještě spornější, než u té první. I když opět přišla první výzva nejspíš z úst papeže, zdroje se neshodují, zda Ludvíkova iniciativa nevznikla bez toho, že by Ludvík věděl, že papež k výpravě vyzývá. Na Evženově výzvě je zřejmá podobnost s výzvou papeže Urbana k první výpravě. Papež se snažil opět dobrovolníky motivovat odpuštěním hříchů.

I přesto, že druhá křížová výprava nedosáhla svých cílů, nedošlo k oslabení chuti pořádat další výpravy do Svaté země. Ludvík se již na přelomu let 1149 a 1150 domlouval s Rogerem Sicilským na spojení proti Byzanci. (Nicolle, 2010, s. 80). S neúspěchem druhé výpravy se velmi těžko smiřovala šlechta jak v západní, tak

ve střední Evropě. Mezi vyznavači křesťanství se prý ujala představa, že druhá křížová výprava neuspěla, protože jí Bůh nedal své požehnání. Podle Nicolle neúspěch výpravy způsobil částečné ochladnutí křížáckého nadšení ve Francii, přičemž hlavním obviňovaným byl Konrád, a to zejména proto, že Ludvík snášel porážky s křesťanskou pokorou a byl považován za poutníka a ne za válečníka. (Nicolle, 2011, s. 83).

Druhá výprava do Svaté země nikdy nedosáhla věhlasu jako ta předchozí. Lze říci, že byla dokonce méně slavná i než třetí a čtvrtá kruciáta (Nicolle, 2010, s. 87). I přesto, že tuto výpravu vedli dva nejmocnější panovníci Evropy své doby, její neúspěch je nevyvratitelný.

11 Třetí křížová výprava

Ve třetí křížové výpravě proti sobě opět stojí islámský a křesťanský svět, ale pro tuto výpravu jsou charakteristické zejména rozpory uvnitř těchto dvou skupin (Nicolle, 2008, s. 7). Hlavním podnětem pro další kruciátu byla Saladinova vítězství, a to hlavně vítězství v bitvě u Hattínu. Saladin v roce 1187 dokonce dorazil k hradbám Svatého města, které muselo velmi brzo kapitulovat, kvůli špatným zásobám a tudíž neschopnosti vzdorovat dlouhodobému obléhání. (Hrochová, 1982, s. 141). Řehoř VIII. vyzval již v říjnu 1187 k nové křížové výpravě a hned v zápětí přišla zpráva o dobytí Jeruzaléma, což přidalo papežově výzvě na účinnosti (Hrochová, 1982, s. 146).

11.1 Průběh třetí křížové výpravy

Prvním panovníkem přihlášeným ke třetí kruciátě byl Vilém II. král sicilský. Jako první evropský panovník se pak připojil Fridrich Barbarossa, dalším byl francouzský král Filip II. August, který však bojoval i v Anglii. Tyto boje utichly až po nástupu Richarda Lví srdce na anglický trůn. Až v tu dobu se začali oba panovníci chystat ke své výpravě na Východ. (Hrochová, 1982, s. 147). V roce 1189 tak připlula z Londýna první skupina anglických křížáků. Francouzský a anglický král pak přislíbili, že na Východ vyrazí na Velikonoce téhož roku, nicméně mezi nimi došlo k vážnému konfliktu, a tak velké křížácké vojsko vyrazilo ne z Anglie a Francie, ale z oblasti Dunaje a pod vedením Fridricha Barbarossy. (Hrochovi, 1999, s. 162). Toto vojsko koncem roku 1190 donutilo Saladina při obléhání Akkonu k ústupu (Hrochová, 1982, s. 156). Francouzské vojsko Filipa II. Augusta a anglické pod vedením Richarda Lví

srdce dorazili do Akkonu v červenci roku 1191. Proti jejich válečným stojům a Richardově bojovnosti byl Saladin bezmocný, a tak došlo ke kapitulaci města. (Hrochovi, 1996, s. 166).

Velkým překvapením bylo, že po pádu Akkonu přišel Filip II. s myšlenkou, že se vrátí do Evropy. Pravdivá motivace není známá, ale rozhodně se toto jeho rozhodnutí považuje za významný politický tah. Jelikož totiž Richard zůstal na Východě, mohl Filip v klidu zaútočit na Anglii. (Hrochová, 1982, s. 165).

11.1.1 Richard Lví srdce

Richard I., známý jako Lví srdce, se narodil v roce 1157. Jeho otcem byl Jidřich II., se kterým vedl často spory a proti kterému se vzbouřil v roce 1189, kdy Jindřich II. také zemřel. Jeho motivace ke křížové výpravě byla předmětem mnoha šetření, avšak nejvíce se ujalo tvrzení, že na sebe vzal kříž hlavně pro vylepšení své vlastní reputace. (Nicolle, 2008, s. 18). Je tedy velmi nepravděpodobné, že by jeho motivace byla náboženská. I tak je však třeba zmínit, jak byl ve válčení úspěšný, protože bojoval na místech křesťanů velmi statečně.

Boje se Saladinem, které Richard vedl, sice byly náročné, avšak Saladin byl tím, kdo v nich prohrával. Výsledkem bylo, že Richard nabídl Saladinovi vyjednávání. (Hrochovi, 1996, s. 167). Za důležitý bod vyjednávání lze považovat to, že Saladin odmítl Richardovi postoupit Jeruzalém, tudíž přišel Richard s novými návrhy. Jeden z návrhů říkal, že pokud si Saladinův bratr vezme sestru Richarda Johanu Sicilskou, jejím věnem budou právě křížáky dobytá území. Podmínkou bylo, že by se pár usadil v Jeruzalémě, kam by pak byl volný přístup pro všechny křesťanské poutníky. (Hrochovi, 1996, s. 167). Podle informací z knihy *Křížáci ve Svaté zemi* se měl Jeruzalém pod jejich vedením stát místem, kde by muslimové i křesťané žili v míru. Křížáci však tímto byli pohoršeni, ale k jejich štěstí si Johana odmítla vzít muslima, tudíž nedošlo uskutečnění zmíněného návrhu. (Hrochovi, 1996, s. 167).

Když měl Richard poprvé bojovat o Jeruzalém, dal se na ústup, jelikož si nebyl jist tím, že jsou jeho vojska schopna bojovat proti Saladinovi, kterému přišli na pomoc jednotky z Egypta. Nebylo také jasné, kdo by bránil dobyté Svaté město po jeho odchodu. Krátké příměří, které mezi válčícími stranami nastalo, skončilo v červnu roku 1192, kdy křížácké vojsko opět vyrazilo k Jeruzalému. Saladin útok křížáků očekával, a tak se na něj připravil. Nechal zasypat studny a porazit ovocné stromy. Jeho obavy byly oprávněné, neboť jeho vojsko sláblo. Nicméně Richard o tom zřejmě nevěděl

a proti vůli svých vojáků znovu přikázal ústup. Poté došlo k uzavření pětiletého míru se Saladinem. V dohodě bylo podstatné, že Jeruzalém měl být přístupný všem poutníkům a křesťané i muslimové měli volný průchod v celé Palestině. (Hrochovi, 1996, s. 169).

Dnem 2. září 1192 tak končí třetí křížová výprava a Richard Lví srdce se vydává domů. Jeho cesta domů byla však trnitá; byl zajat a vydán císaři, který jej propustil až po dvou letech za vysoké výkupné. (Hrochovi, 1996, s. 169).

12 Čtvrtá křížová výprava

Vědci se shodují, že příčiny neúspěchů předchozích křížových výprav spočívají zejména ve vnitřní slabosti států, ze kterých křižáci pocházeli, a v rozdílnosti jejich politického a sociálního uspořádání (Hrochovi, 1996, s. 173). Měnil se i životní styl křižáků. Poměrně velkou ranou pro některé bylo, když se dozvěděli, že jejich, v Jeruzalémě již usazení, předchůdci přijali životní styl nevěřících. Problémem bylo i to, že ztratili náboženský zápal, který měli, když Svatou zemi dobývali, a dokonce přijali i některé zvyklosti z Východu. (Hrochovi, 1996, s. 174).

Čtvrtá křížová výprava podle Hrochové (Hrochová, 1982, s. 170) definitivně odhalila pravé cíle tažení směřujících na Východ. Zdroje uvádějí, že tato výprava konečně odstranila zástěrku náboženského fanatismu a odhalila politické pozadí. Cílem této výpravy totiž nebyla Svatá země, ale byzantská říše. (Hrochová, 1982, s. 170). S tímto však papež rozhodně nesouhlasil, neboť útok proti východnímu křesťanstvu pro něj byl nepřipustný, a trval na tom, že křížová výprava musí mít za cíl Svatou zemi (Hrochovi, 1996, s. 198).

Po Jindřichově smrti se jeho vojskům podařilo dosáhnout malých úspěchů ve Svaté zemi, což způsobilo, že se papež Inocenc III. rozhodl agitovat pro uspořádání výpravy. V srpnu roku 1198 zahájil Inocenc vyzývání arcibiskupů, biskupů a veškerého duchovenstva k tomu, aby byla uspořádána nová křížová výprava. Opět sliboval blaženost a ochranu před lidmi, kterým dlužili. Novým prvkem této křížové výpravy bylo varování, že předchozí výpravy selhaly zejména proto, že je vedli ambiciózní panovníci, kteří mezi sebou soupeřili, a to bránilo hladkému postupu vojsk. Proto hlavou této výpravy měla být hlava křesťanské církve. (Hrochovi, 1996, s. 199). I když se tato výprava málokdy považuje za náboženský podnik, z těchto tvrzení bylo přesvědčení papeže Inocence III. značně náboženské, což potvrzuje i Setton (Setton, 1962, s. 344), který píše, že Inocenc a Urban II. neměli zcela prvoplánově politické

zájmy. Inocencovi se ještě více podařilo podtrhnout křesťanský charakter výpravy právě tím, že výpravu měl vést nejvyšší orgán křesťanské církve (Hrochovi, 1996, s. 199-200). Je třeba říci, že papežovy výzvy zůstávaly dlouho bez odezvy, a tak se tedy odhodlal ke kroku, že peníze na křížovou výpravu budou získány zdaněním příjmů duchovenstva. Tyto daně však všichni odmítli platit, což svědčí o tom, že myšlenka křížové výpravy vedené papežem se nezamlouvala ani samotnému křesťanskému duchovenstvu. (Hrochovi, 1996, s. 200). Roku 1199 se však k papežově výzvě přihlásili někteří významní velmoži, mezi nimi i hrabě Theobald. Alfred Duggan uvádí, že bratr Jindřicha VI. Theobald byl k účasti na křížové výpravě motivován nábožensky a rytířsky. Tento autor ale nepopírá, že jiní francouzští páni byli motivováni politicky. (Duggan, 1973, s. 170).

Důležitými osobnostmi této výpravy byli také Filip Švábský a Ota Brunšvický, kteří se vyznačovali zejména svým nepřátelstvím k papeži a také sympatiemi k byzantským císařům (Hrochovi, 1996, s. 203). Další významným mužem byl Bonifác z Montferratu, který měl ke křížové výpravě zejména motivaci hmotnou, jelikož měl majetkové zájmy v byzantské říši. Čtvrtou křížáckou výpravu omezovaly hlavně peníze, jelikož každý z křížáků požadoval plat za svoji osobu. (Hrochovi, 1996, s. 203).

Podstatné zůstává, že čtvrtá křížová výprava dobytím Konstantinopole a některých dalších byzantských území nedosáhla svého původně stanoveného cíle, a papež se s tímto selháním nemohl smířit. Po dobytí Konstantinopole udělil papežskému legátovi výpravy důtku a také zapracoval na opatřeních, která měla mít za důsledek větší vliv církve na dobytých územích. (Hrochová, 1982, s. 193).

13 Křížové výpravy třináctého století

Sto let po skončení první křížové výpravy zůstaly z jejich zisků už jen malé zbytky. Avšak Hrochovi uvádějí, že tyto trosky přežily dalších sto let, i když stačilo velmi málo, aby je muslimové zničili. (Hrochovi, 1996, s. 222). Faktem ale je, že oproti tomu, co získali křížáci v první výpravě, bylo žalostné, co z jejich zisků zůstalo. Baroni, kteří se v Palestině usadili, se museli spokojit s velmi skromnými državami a dokonce neměli ani možnost z nich expandovat. (Hrochovi, 1996, s. 222).

I ve třináctém století pokračovala tendence shromažďovat vojska za účelem tažení na Východ. Výpravy nejspíš byly poměrně běžnou záležitostí, jelikož následovaly často po sobě a hlavně nepůsobily na poměry ve Svaté zemi. Naopak se

Svatá země stávala součástí a nástrojem evropské politiky. (Hrochovi, 1996, s. 222). Je třeba říci, že v této době byli už jen sezonní vojáci, kteří se rozhodně na Východě neusazovali, čímž značně ubylo přistěhovalců. Země na Východě přestaly přitahovat i feudály. Hrochová ale píše, že křížácké výpravy zůstávaly stále populární a občas ještě přerostly v záchvaty náboženského fanatismu, který je nejzřetelnější na tzv. „dětské výpravě“. (Hrochová, 1982, s. 197). U této výpravy se děti považovali za Bohem vybrané bojovníky (Setton, 1962, s. 326). Tato výprava podle autorů skončila tragicky, což však nebránilo spisovatelům třináctého a následujících století v tom, aby z toho vyvozovali zjevné morální poučení; říkali, že u výpravy byl přítomen ďábel, ne Bůh (Setton, 1962, s. 340). Křížové výpravy začala církev také proti svým politickým odpůrcům, když totiž již nestačila exkomunikace, počalo vyhlášení válek proti vládnoucím rodům, a to ve znamení kříže (Hrochovi, 1996, s. 223).

Na lateránském koncilu roku 1215 byly stanoveny nové koncepce křížových výprav. Hlavní změnou byla možnost získat odpuštění hříchů a další náboženské výhody pro ty, kteří na své náklady vypraví válečníka, ale oni sami se výpravy účastnit nemusí. (Hrochová, 1982, s. 198). Je sice zřejmé, že motivace je opět náboženská, ale rozhodně se ve své podstatě liší od motivací například první a druhé výpravy. V první a druhé výpravě se hledali zbožní bojovníci, kteří budou bojovat ve jménu božím za osvobození svatých míst. Teď ale mohl zbožný člověk vystrojit bojovníka a neriskovat svůj život při znovuzískávání svatých míst. Tudíž se mohl do výpravy dostat někdo, kdo v Boha vůbec nevěřil, a navíc se odměny měl dočkat ten, kdo ho vypravil a vlastně nic jiného pro výpravu neudělal. V podstatě lze říci, že za finanční příspěvek na křížovou výpravu docházelo k odpuštění hříchů.

13.1 Fridrich II.

Roku 1219 byl z rukou papeže korunován římským císařem Fridrich II. Štaufský. Vyznačoval se muslimským stylem života, ale navenek vystupoval jako křesťan, což je zjevné i z toho, že pronásledoval heretiky. Nedělal to ale kvůli své víře nýbrž proto, že byli nepřizpůsobiví a nepodřídili se jednotnému vzoru, který Fridrich II. vyžadoval. (Duggan, 1972, s. 186). Zdroje uvádějí odlišně rok, kdy přijal kříž, musel to ale být buď rok 1215 (Hrochovi, 1996, s. 231), nebo rok 1218 (Duggan, 1973, s. 186). Až roku 1225 pak podepsal závaznou dohodu, ve které bylo mimo jiné napsáno, že

musí se svým loďstvím vyrazit do srpna 1227, nebo bude exkomunikován (Hrochovi, 1996, s. 231).

Naprosto jednoznačné je to, že Fridrich k výpravě nebyl motivován nábožensky, ale o východní Středomoří měl zájem hlavně kvůli touze Štaufů ovládnout veškeré křesťanstvo (Hrochovi, 1996, s. 231). Na jeho motivaci vlastně není křesťanské nic, kromě toho, že chtěl mít pod svojí nadvládou všechny křesťany.

Fridrich sice dobyl roku 1229 Jeruzalém, ale nevyvolalo to v Evropě velké ohlasy. Vládcem na Jeruzalémském trůnu se stal Fridrichův syn Konrád, jehož poručníkem byl právě jeho otec Fridrich. (Hrochovi, 1996, s. 212).

13.2 Poslední výprava

Jak je psáno výše, osvobození Jeruzaléma nevyvolalo v Evropě v podstatě žádný rozruch, což bylo způsobeno nejspíše tím, že rytíři z Evropy se již probrali z křížáckého fanatismu. Důležitou událostí, která předcházela poslední výpravě, byl v srpnu roku 1244 dobytí Jeruzaléma. (Hrochová, 1982, s. 212). Člověkem, který nezávisle na papeži chtěl zasáhnout do poměrů na Východě, byl francouzský král Ludvík IX.

Ludvík se na cestu vydal roku 1248. Když dorazil do Damietty, podařilo se mu společně s jeho vojskem vyhnat muslimské obyvatelstvo. (Duggan, 1973, s. 195). Bohužel většina bojovníků, včetně Ludvíka, byla zajata při dobývání pevnosti Al-Mansúra. I přesto, že se Ludvíkovi podařilo osvobodit své vojáky, se stále bál vrátit se zpět do Francie s tak žalostným počtem zbylých vojáků. (Hrochovi, 1996, s. 244).

Ludvík zůstal v Palestině až do roku 1254, kdy se musel vrátit zpět do Francie kvůli vnitřním problémům. V mnohém jeho křížová výprava jeruzalémskému království nepomohla, spíše jen částečně vyrovnala své vlastní ztráty tím, že došlo ke stavbě opevnění okolo křížáckých měst. Nelze ale Ludvíkovi upřít, že byl posledním vládcem, který se pokusil získat slávu jako osvoboditel svatých míst. (Hrochovi, 1996, s. 246). Podstatným důsledkem neúspěchu Ludvíkovy výpravy bylo, že se změnila idea křížáckých výprav. Neúspěchy výprav předchozích byly ospravedlňovány tím, že je vedli hříšní lidé, ale ani Ludvíkovi, který byl již za svého života považován za svatého, nebylo dopřáno uspět, z čehož vzešly pochybnosti o tom, zda vůbec dostali křížáci od Boha požehnání k tažení do Svaté země. (Hrochovi, 1996, s. 246).

14 Závěr

Z dějin křesťanství lze chápat, že si vyznavači této víry prošli velmi těžkými obdobími. Ať už to bylo pronásledování v prvních stoletích církve, nebo útoky Turků, které předcházely kruciátám. Ve výkladu příčin a motivací ke křížovým výpravám se autoři lišili. Zejména u první křížové výpravy lze narazit na velmi rozdílné názory. Co je nesporné, jsou projevy papežů zachycené v kronikách. Nemusejí to sice být přesná slova, která ve vyhlášeních zazněla, ale musíme se spoléhat, že obsah zůstal nezměněný.

U první křížové výpravy mohla sice být motivace jak velitelů, tak samotného papeže politická, ale lze věřit tomu, že většina přihlášených dobrovolníků šla do boje s myšlenkou, že to bude cesta nejupřímnějšího pokání, neboť bylo prezentováno, že Bůh to tak chce. Musíme uznat, že pokud v jedenáctém století někdo k prostému křesťanskému lidu promluvil o tom, že jejich souvěrci trpí a že jsou „svatá místa“ obsazovaná muslimy, kteří byli považováni za nevěřící, je nepochybné, že to zapůsobilo. A když je někdo ještě k tomu navnadil tím, že jim budou odpuštěny všechny hříchy a dluhy, nemůžeme pochybovat o tom, že to byla vskutku dobrá taktika, jak získat velké množství válečníků. Dalším důvodem tak hojně účasti na výpravě, může být i fakt, že jednu dobu byl velmi populární kult mučedníků a někteří dobrovolníci tak mohli brát účast na výpravě, a popřípadě svou smrt během ní, jako smrt mučednickou. Ať už tedy papež svá slova vyslovil z jakékoliv motivace, většina dobrovolníků šla do boje zejména z motivace náboženské.

U druhé výpravy je třeba podotknout, že došlo k dobytí Edessy, která byla v té době křesťanským centrem. Musí být ale řečeno, že byla křesťany získána právě na muslimech, takže vlastně muslimové jen chtěli zpět to, co jim bylo vzato. U této výpravy je problematičtější, zda nejprve přišel podnět k výpravě od papeže Evžena III. nebo od krále Ludvíka VII. Nesporné ovšem je, že papež ve své výzvě apeluje právě na ty, co jsou „na boží straně“. Opět ve svém prohlášení slibuje odpuštění hříchů, tudíž je znovu zjevný důraz kladen na křesťany, kteří jsou voláni na pomoc bratřím. Je možné, že předlohou této výzvy, byla výzva Urbana II., která lákala bojovníky k první křížové výpravě. Bohužel u druhé kruciáty lze konstatovat, že touha Ludvíka táhnout na Východ a výzva papeže k francouzskému obyvatelstvu byly taktikou, jak získat co nejvíce statečných bojovníků. Důležité je ale, že první kruciáty se účastnili zejména válečníci z lidu, zatímco v druhé kruciátě bojovali hlavně feudálové. Tato skutečnost

ještě více poškozují představu o tom, že druhá křížová výprava byla uskutečněna kvůli křesťanům, a ne kvůli možnosti získání nového území. Avšak lze opět podotknout, že i v druhé křížové výpravě lze narazit na volání po boji proti pohanům.

Když začali mít křesťané pocit, že je muslimský svět určitým způsobem porážen, vznikla myšlenka třetí křížové výpravy. Jeruzalém padl až po výzvě papeže Řehoře VIII., což způsobilo, že jeho výzva byla účinnější. Hlavní osobností třetí kruciáty byl Richard Lví srdce a o jeho motivaci jakožto náboženské dle zdrojů nelze hovořit, jelikož Richard se prý výpravy účastnil kvůli získání dobrého jména. Z výše napsaného lze usoudit, že s každou výpravou klesala náboženská motivace jejich účastníků a spíše se začalo jednat o motivaci politickou.

Čtvrtá křížová výprava měla směřovat proti byzantské říši. Papež se k uspořádání výpravy přiklonil až poté, co německá vojska dosáhla aspoň minimálních úspěchů ve Svaté zemi. Novým důležitým prvkem papežovy agitace bylo upozornění, že výpravu by neměli vést panovníci, kteří mají v místech, kam výprava směřuje, politické ambice, ale měla by tažení vést hlava křesťanské církve. Tímto svým prohlášením dodal výpravě opět na náboženském nádechu. Výsledkem čtvrté kruciáty bylo dobytí Konstantinopole, tudíž rozhodně ne znovuzískání svatých míst.

U dalších výprav je velmi zřejmý úpadek od náboženského fanatismu a výsledky výprav už rozhodně nezasahovali do poměrů ve Svaté zemi. Naprosto se tedy změnil původní účel a cíl výprav. Církev dokonce začala pořádat boje i proti svým politickým odpůrcům, z čehož vyplývá, že protivníci církve už nebyli jen pohané a nevěřící, ale všichni, kdo stáli proti církvi. V poslední kapitole je popsáno, jak se měnila koncepce výprav, že pouze stačilo vypravit na vlastní náklady válečníka a v tu chvíli měly být člověku odpuštěny hříchy. Už se neodpouštěly hříchy těm, kteří chtěli položit svůj život na svatých místech v bojích s nevěřícími. Posledním, kdo se pokusil o osvobození svatých míst, byl Ludvík IX. I když jeho výprava jeruzalémskému království mnoho nepomohla, nelze mu upřít snahu a zájem o znovudobytí Jeruzaléma. Ti, kteří ještě v této době věřili, že jenom bohu oddaní lidé mohou osvobodit svatá místa, byli velmi zklamáni a frustrováni, jelikož Ludvík byl velmi zbožným člověkem a ani jemu nebylo umožněno osvobodit místa, která byla spojována s Kristem. V tu chvíli se mezi křesťany začala rozšiřovat pochybnost, zda vůbec bylo božím záměrem dobývat svatá místa.

Závěrem lze konstatovat, že cíl práce byl naplněn, jelikož z výše napsaného je zřejmé, že v literatuře se většina autorů rozepisuje o náboženské motivaci jak velitelů výprav, tak dobrovolníků. I přesto však nelze vyvrátit, že někteří účastníci byli motivováni politicky. Křížové výpravy budou vždy z tohoto pohledu probírané a nikdy se nejspíš autoři neshodnou, jaký význam pro křesťanství skutečně měly. Nesporné však je, že sehrály v dějinách křesťanství významnou roli.

15 Seznam použité literatury

BORNKAMM, Günther. *Apoštol Pavel*. Praha : Kalich, 1998. 254 s. ISBN 80-7017-097-2.

DUGGAN, Alfred Leo. *Křížácké výpravy*. Praha : Orbis, 1973. 214 s. ISBN nepřirazeno.

EINHARDUS. *–a neuniknout budoucímu věku: Život a doba Karla Velikého*. Praha : Set out, 1999. 103 s. ISBN 80-86277-02-X.

FILIPI, Pavel. *Křesťanstvo*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012. 201 s. ISBN 978-80-7325-280-9.

FRANZEN, August. *Malé dějiny církve*. Karmelitánské nakladatelství s.r.o. : Kostelní Vydří, 2006. 387 s. ISBN 80-7195-082-3.

HARRIES, Richard. MAYR-HARTING, Henry. *Dva tisíce let křesťanství*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010. 199 s. ISBN 978-807-3252-212.

HAZLETT, Ian. *Rané křesťanství: počátky a vývoj církve do roku 600*. Brno : CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2009. 319 s. ISBN 978-807-3251-598.

HROCHOVÁ, Věra. *Křížácké výpravy ve světle soudobých kronik*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1982. 255 s. ISBN nepřirazeno.

HROCHOVI, Miroslav a Věra. *Křížáci ve Svaté zemi*. Praha : Mladá fronta, 1996. 289 s. ISBN 80-204-0621-2.

JOHSON, Paul. *Dějiny křesťanství*. Centrum pro studium demokracie a kultury : Brno, 1999. 541 s. ISBN 80-85959-41-0.

KITZLER, Petr. *Příběhy raně křesťanských mučedníků: výběr z nejstarší latinské a řecké martyrologické literatury*. Praha : Vyšehrad, 2009. 395 s. ISBN 978-80-7021-989-8.

KLÍČOVÁ, Marcela. *Vzestup křesťanství*. Praha : Návrat domů, 2009. 158 s. ISBN 978-80-7255-190-3.

NICOLLE, David. *Druhá křížová výprava 1148*. Praha : Grada, 2010. 96 s. ISBN 978-80-247-3413-2.

NICOLLE, David. *První křížová výprava 1096-99*. Praha : Grada, 2007. 96 s. ISBN 978-80-247-1896-5.

NICOLLE, David. *Třetí křížová výprava 1191*. Praha : Grada Publishing, 2008. 96 s. ISBN 978-80-247-2382-2.

PAMPHILI, Eusebius. *Církevní dějiny*. Praha : Ústřední církevní nakladatelství, 1988. 225 s. ISBN nepřirazen.

SETTON, Keneth M. *A history of the Crusades. Volume II*. Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 1962. 859 s. ISBN nepřirazen.

TATE, Georges. *Křižáci v Orientu*. Praha : Slovart, 1996. 192 s. ISBN 80-85871-15-7.

TOMKINS, Stephen. *Stručné dějiny křesťanství*. Praha : Volvox Globator, 2009. 365 s. ISBN 978-80-7207-703-8.

16 Resumé

What was the cause of the Crusades? This question has been going along with the history of Christianity for a thousand of years. Some historians say there was no religious motivation, but others say there was visible desire to save „saint places“.

It is unquestionable that poor people, who believed in God, wanted to fight for their religion. There were Muslims that destroyed places where Jesus Christ lived. The animosity between these two groups was inevitable, so they fought with each other for a lot of years. Sometimes there were victories of Christians, sometimes of Muslims. After all, we can say that Christian wanted only to save their „saint places“, birthplace of their belief, but it's clear that the motivation of crusaders was changing.

In the first Crusades there were a lot of volunteers who were promised forgiveness of their sins and they were told that God want them to go to Jerusalem and fight against atheist. They fought well and liberated Jerusalem. The second Crusade is a bit problematic because it isn't clear whether Lewis VII. knew that pope want to organize a new Crusade. However it is undisputed that volunteers were again promised forgiveness of their sins. Richard the Lionheart was the famous leader of the third Crusade, but it is said that his motivation wasn't religious at all. The result of the fourth Crusade was the conquest of Constantinople which is surely not a “saint place”. After many failures of the Crusades a lot of Christians began to think that God had never wanted them to die for the Jerusalem.

There can be seen that the purposes of Crusades have changed over time but it is clear that most of volunteers fought in the Crusades because of their belief in Jesus Christ.